

ספר אבקת דוכל

למחנך הרב רמחמ"ר רבינו יוסף קארו זצלה"ה

בו ליקט וקבץ שאלות חכמי דורו ונאוני זמנו ששאלו ממנו, בדיני ממונות, ואיסור והיתר, והשוכותיו אשר השיב להם אליבא דדינא הלכה למעשה, ע"ד פלפול וסברות ישרות, כיד ה' הטובה עליו. נדפס בפעם הראשון בק"ק שאלוניקי ועתה נדפס מחדש שנית, ביהר שאת בפאר והדר ובסדר נאה, על גייר טוב, ואותיות יפות, ודיו שחור, ובהגהה מדויקת, כאשר תחזיקה עיני הקורא מישרים

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ד

ט"ו

ירוחם פישל בן ח"א מוכר"ר צבי הירש הלוי

לייפציג

הרי"ט

בדפוס המשוכח שד"ר האר"ן ליאפיולד שנייט

אבקת רובל

למחר"י קאח זלה"ה

סימן א

ריח ועל פחמינו כל מגדים ה"ה החלמידים חמיד היו מחמרים ועולים אשכלוח ח"ה אפן גפן אדרת כרס חמד ענו לה משס חלא חורה וחורה לכל חפוצת הגולה גולה על ראשה ושבעה נרותיה מאירות אל עבר פיה : יודי כי נחצבו עונות הדור נחקה השטן ונחן בלבו של יהודה הצירלין לעלות אף הוא אל ארץ הצבי וחשב מחשבות בלבו בלבע ולהשחית חומת החורה לפרוק עולה מעליו ולא יהיה מורא ח"ה מוטלת על העשירי אדרבא חיה מורא העשירי על הח"ה זאת ועוד כי רצה להקל עול המסים והארנויות מעליו ולהטיל על העניים והאצויים ולהפשיט עורם מעליהם שחים הנה אלה קורותיו וכן צבאו קבץ ממוני הקהלות ואמר להם שראוי שכל איש אשר בשם ישראל יכונה יכתב בפנקס הכראג"י כל נדלך איש לא נעדר והשיבו לו ממוני הקהלות נשאל את פי מורי החורה ומלך בהם כמנהגינו אמר להם אם תעשו כן דבר פשוט הוא שימחו בידל' לכן מהרו ועשו אל תחתו ואל תערעו מפניהם כי מה יוכלו עשות לכם ובכן פתח אותם עד שעשו הסכמת כמו שסדר הוא והעו פניו להראות ההסכמה ההיא לאחד מהרבנים הזקנים ושקרא אותם אמר לו יהודה הח' מה נראה לך הסכמה זו השיבו הרב ההוא ואמר לו זעקת הדום ועמורה כי רבה נו' כי נראה העניים יחנים ביד ונגשים קשים חקקתם וזעקתם וזכיתם עולה לשמים ואין מושיע ולא שת לבו לדבריו אדרבא החיק בדרכו הרע וההטאה והלך בשירות לבו הרע ונכתבו בפנקס כל העניים והאצויים אפי' העניים המהפרנסין מן המדקה וכן נכתבו כל לומדי החורה העניים האלמלים מן ט"ו שנה ומעלה אפי' אותם שלא היה להם מחיית

שמעו הרים את ריב ה' והאצנים מוסדי ארץ קינת דודי לכרמו כרס היה לידידי בקח בן שמן כי כאשר ראה ה' עוני עמו ישראל אשר זה קחצו לאלף וחמש מאות שק' נדחו מעל אדמת' מגוי אל גוי וממלכה אל עם אחר בכמה גרושין וכמה שמדות זכר להם בריח אבותם ושב את שבותם וקבלם מאכסי ארץ ח' מעיר ושנים ממשפחה חל ארץ הצבי ונחייטבו בעיר לפח חוב"ב צבי היא לכל הארצות והיו פרנסיה ומנהיגיה מתנהגים כהוגן לשאת במשא העם העניי' והאצויים ולומדי החורה כי העניים היו פוערים אותם מהכראג"י ולמי שהיה לו קצת יכולת היו נוטלים מהם קצתם למחלה קצתם לרביע ומבעלי החורה לא היו נוטלים כי אם ממי שהיה בידו קצת ממון למחלה זה היה בכראג"י לבד אבל בשאר מסים וארנויות לא עלה על לב שום אדם ליעול ממי שחורחו קבע ומלאכתו עראי וחמיד כבוד החורה ואימתה מוטלת על פרנסי ומנהיגי העיר הח' ולא היו עוש' דבר עד שהיו נמלכים בהכמים הרבנים הזקנים על פיהם ילאו ועל פיהם יבאו ובכן היה כרס ה' בית ישראל יפה אף נעים פתחה הגפן הנצו הרמונים ראשי ישיבות וחלמידים לומדים על חלם באין שטן ואין פגע רע לא שמעו קול נוגש ויעוקבו ויסלקו נדיבי עם אלהי אברהם שבה"ל לכללם בלחם ויעטוהו שורק ובכן היה מגדל עוז בניו לחלפיות הלא הוא למוד החורה בשקידה רבה וגם יקב החורה חלב בו יין המשומר בעצבו יורדים ועולי' במלחמת החורה למי בעומק' של הלכה וכרמנו סמדר הדודאים נחמו

שעה א' כי אם מהספקה הבאה להם מח"ל להם נר ומים לחך היו זועלים פרנסתו מפיו בעד הכראנ"י ובכן גדלה העסקה במחנה העברים :

הרכ חמוס מהדגנים על הענין הנ"ל לציל

בהיות כי עלה על דעת ראשי הקהלות אשר פה לפח חוב"ב להטיל מס על בעלי חורה שיש להם תמון והחילו לגבות מהם והודענום אומר הענין דעברי אדלורייית' נביאי וכחזבי ועברי על דעת כל החכמים שעמדו מימות מרע"ה עד היום ובכן שמעו בקולנו ומשנו ידיהם מלגבות מהם ומאוחס שנבו מהם החזירו להם וכדי שלא יחזור הדבר לקולו בהמשך הזמן להס' וכדי של מעלה וברשות ב"ד של מטה בגורת ברשות ב"ד של מעלה וברשות ב"ד של מטה בגורת עירין פתגמא ובמימר קדישין שאלתה אזו מגדן ומחרמין ומשמחין מקללן ומאכרין בשמחא דשמחיה ברק למרח בארבע מאה שיפורי ובקללה שקלל אלישע את היערים ובשמחא דשמחיהו עזרא לכותאי בחלת מאה ספרי ובחלת מאה שיפורי ובחלת מאה יוקי ובשמחא דשמחיה רב יאודה בר יחזקאל לההוא עבדא דקרייה בר שויסקאל כל הני ליעותי וחרמי ובמתי יחולו על כל בר ישראל שיגבה שום מס משום בעל חורה שחורחו קבע ומלאכתו עראי לא על ידו ולא ע"י שלוחו בין ישראל בין ארמאי וכל העובר על זה ארור הוא ביום ארור הוא בלילה ארור הוא בשכבו ארור הוא בקומו ארור הוא בעיר ארור הוא בשדה ארור הוא בבואו ארור הוא בלאתו סערת ה' וחמתו על ראש העברי ההוא יחול יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא ורצנה בו כל האלה הכחובה בספר החורה עד השמידו אותו מעל פני האדמה הוא לבדו ילכד בעונו וכל ישראל נקיים ומשך גורה זו מהיום עד עמוד כהן לאורים וחומים ואזו מקבלים עלינו ששום א' ממנו לא יחיר גורה זאת לא כולה ולא מקצתה בשום זמן וכל המקיים גורתנו זאת יבורך מפי עליון ויחולו עליו כל הברכות הכחובות בחורה :

יוסף קארי ישראל בר מליך דקריאל משה בר יובך מסרטי זל"ה

סימן ב

הס צינלי חורה עשירים מתרים לקבל סרב

שאלה בעלי חורה המקבלים פרס חדירי חומי להיוחס עוסקים בחורה אם הוא מותר אפי' לסברת החולקים על הרמב"ם ומחירים משום עת לעשות לה' וגם אינם מקבלים מיחיד בהיות ידוע שיש להם חמשים

(וינייאנוש) מעות מלכד מטלטלי בית ומלבושים וחסשיטי זהב לפי כבודם הנהוג לב"ה כיוצא בזה יראי ה' בלוחו מקום שדרים בו ואפי' שהגותן יהיה עשיר וגם יודע בזה אחר שאינו נותן להם בחורה לדקה כשאר עניים בין יעסקו בחורה בין אם לא יעסקו אלא בחנאלי שיעסקו בחורה כ"ש וק"ו בהיות ידוע שהגותן הוא יותר עני מקצת המקבלים אלא שמעיים בידו מעות של המלכות מזורף לזה שיש כמה בעלי חורה כמעט מחיס ברעב לפי שאין נוחים להם די ספוקם כי ההספקה אין בה די מחסור לכל המקבלים ונמלא שהבעלי חורה שאינם לריכים גחלים הלך הגלרכים ועוד שיכולי' לחת המעות שבידם לחושבי מזרים ע"י שלוחים נאמני' בלופן שירויחו בזה די ספוקן או קלח והם משיבי' על זה שאינם מאמינים לשום אדם וגם הם אינם רוצים להחמסק בזה בחוך המדינה כ"ש ללאח למקום אחר מארך ישראל ע"כ דברי השאלה :

ואם השאל האריך בסחירת טענת המורים החר לעלמס בדבר הזה לא הבאחי דבריו בשאלה מפני שאין ענין לשאלה אבל בחשובה אביא קלח דבריו :

חשובה עם היות כי קלח דברי השאלה אינם מדוקדקים שכתב בהיות ידוע שיש להם חמשים (וינייאנוש) ומה קצבה היא חמשים (וינייאנוש) שאם דעתו לרמח למה ששינו מי שיש לו מאחים זה הרי זה לא יעול לקט שכהה ופאה כו' הרי מאחים זהו אינם אלא עשרים ווינייאנוש ואם דעתו לרמח למה שכתב בעורים שיכול ליעול עד שיהיה לו קרן שיוכל להפרנס מהריוה שלו ועלה בדעתו שהחמשי' (וינייאנוש) יוכל להפרנס מהריו' גם זה אין קצבה דלא כל המקומות ולא כל האנשים שוים דיש מקום משא ומתן שבדבר מועט מקרן יכול להרויח פרנסתו ויש מקום דאפי' בכפלי כפלים לא יוכל להרויח פרנסתו וכן באנשים יש בקי בסחורה שמלליה בה ויש שאינו בקי וגם יש שאין לו טיפול ויסיפיק לו דבר מועט ויש שיש לו טיפול וא"כ מה קצבה היא חמשים ווינייאנוש גם מ"ש לבעלי חורה יראי ה' שבאותו מקום הם' לא ידעתי מה ענין ליראי ה' במקום הזה מכל מקום אין דבריו אלו מעכבין מלהבין כונת השאלה :

והגני משיב ואומר כי זה שלשי' שהי כשכתבתי ביאור להרמב"ם ז"ל כשהגעתי להלכות ח"ת פ"ג כתבתי על דברי הרמב"ם שם ובפי' המשנה שהאריך למעניו נגד האומרים שראו שיעזרו לחכמים ולתלמידים שחורתם אומנותם ועם היות כי רוב חכמי החורה היו נוהגים קן כמו שמבואר בדבריו סתר ראיותיהם והביא ראיות

וסופק זרכי שמעון אחיו בשעה שהיה עוסק בחורה עב"ל ומללא כתב שהיה חולק עמו מה שהיה מרויח אלא כתב סיפק זרכי ש' אחיו משמע שהיה מפרנסו יש לומר דסיפק זרכי שמעון היינו על ידי שהיה נוחן לו חצי מה שהיה מרויח והכי משמע בגמ' פרק היה נוטל דבכני האי עונא שרי מדאמר מאי בה יבחו לו לא כשמעון אחי עוריה ולא כרבי יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא דכי אחא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוה הלל עסק בחורה שבנא עבד פרקמטייא לכוף אמר ליה ליערובי וליפלוג יאלח בה קול ולאמרה אם יתן איש אח כל הון ביחו כו' משמע בהדיא דאי קודם שעסק הלל בחורה היו מתנים דליערובי וליפלוג שפיר דמי ואע"פ שהיה בחצי הרויח יוחר מכדי פרנסתו ואע"ל והכא אין הווחן מחנה עם המקבלים שיחנו לו חלק מוכות' מכל מקום כיון שהוא אינו נוחן להם אלא כדי לזכות בשכר עסק חורחס אם הנוחן יודע שנוחנים ממעוהו גם לאלו שיש להם ואינו מוחה לפי שרואה לזכות עסק חורחס מוחר להם לקבל להשלוס פרנסת' מיהא שאם מרויחי' כדי פרנסת' במעוהיהם נראה שאסור להם לקבל מהנוחן כדי לזכות בשכר עסק חורחס דדמייא למאי דאמרינן פ"ב דייני גורוח לא רעו מוסיפין להם לא רעו אטו ברשיעי עסקין אלא לא ספקו ואע"פ שכתבתי דמהיהא דהלל ושבנא משמע דאי קודם שעסק זה בחורה החנו לחלק זה במה שרויח זה מה בעסה החורה של זה שרי ואע"פ שהיה בריוח יוחר מכדי פרנסתו איכא למימר דהיינו דוקא כשהחנו לחלק זה בריוח זה וזה בעסק חורחו של זה אבל הינא שלא החנו ק אלא שזה נוחן לו הכי לזכות בשכר עסק חורחו נראה שאם הוא מרויח כדי פרנסתו אסור לו לקבל דגריעא מקורדו' לחפור בהן ובעיני גדול עונו משוא שגראה שהוא בזה שכר עסק החורה שהוא מוכח בלא לורך פרנסתו ומטעם זה נראה לי שאפי' במחנים מעיקרא לא הוחר אלא למי שאינו מרויח כדי פרנסתו ואם לא יחנה עם זה ילורך לחור אחר פרנסתו ויחבטל מדברי תורה לגמרי ולק הוחר לו לחח חצי חלק שכר עסק חורחו לחבירו כדי שיחנו לו חצי מה שהוא מרויח והרי זה דומה לעסק בחורה חצי היום ועסק במלאכה חצי היום אבל אם הוא מרויח כדי פרנסתו אסור להחנות ואם החנה הרי הוא בכלל בזה דבר ה' כדאמרן:

וכן יש ללמוד ממה שפי' רש"י גבי הלל ושבנא הלל עסק בחורה מחוך עוני רב כדמפרש במס' יומא ומה לו להודיענו אם עסק בחורה מחוך עוני או אם לא

1*

לדבריו ואני טענתי בעד מנהג חכמי החורה וחירלתי כל מה שהק' עליהם והבאחי כמה ראווח לדבריהם כיד ה' הטובה עלי והעולה מכלל דברי שם כי מי שילמד לש"ש ואח"כ אי אפשר לו אם לא יטול שכר מוחר זה חלק לג' חלקים אם שיטול שכר מאבי הבן ללמוד בו או ללמדו ואם שישב ולומד וכל הבא לקורבה אל המלאכה יקרבהו לחורה ולמזנה ואם שישב ודן דין אחת לאחמו וכל אלו החלקים למדנו החרס מפ' שני דייני גורוח כו' ע"כ לשוני שם:

ומערה לענין נדון שלפנינו אם אלו הבעלי תורה מלמדים לאחרים או הם דיינים מוחרים לטול חשלוס הספקתם מהלבור כי מה שטוענים שאינם רוצים לחח מעוהיהם חוך לעירם הדין עמהם ואפילו אם בחוך עירם אינם מאמינים לשום אדם גם זו טענה היא כי מעשים בכל יום כמה אנשים מחויקים לעשירים ונאמיים ואח"כ מגלייא פחטייהו ומ"מ הם בעלמס ישאו אינו סחורה קלה בענין שלא יחבטלו מלמודם אלא זמן מועט ואם לא יספיק להם יטלו חשלוס הספקתם מהלבור אבל יוחר מכדי חשלוס פרנסתם אסור להם לטול וכמו שאמרו בגמרא אי גחר גורוח שבירושלים לא רעו אטו ברשיעי עסקין אלא לא ספקו:

ואם אינם מלמדים לאחרים וגם אינם דיינים אלא עוסקים בחורה והנוחן אינו נוחן להם אלא על מח שיעסקו בחור' יש לרון בזה והשואל כת' שהשיבו סומכי' על לשון הטורים בענין דקה שיכול לטול עד שיהיה לו קרן שיכול להפרנס מהרויח שלו והוא השיב עליהם דאינם מחלקים בין לוקח בחורח דקה מלוקח בחנאי שיעסקו בחורה עב"ל נראה מדבריו דקילא ליה לוקח בחורח דקה מלוקח בחנאי שיעסקו בחורה אלא בינייהו איכא לפלוגי הלוקח בחנאי שיעסקו בחורה אפשר אע"פ שיש לו יוחר מכדי פרנסתו מוחר לו לטול והכי משמע לכאורה מדברי רש"י בפ' היה נוטל אהא דאמרינן מאי בה יבחו לו לא כשמעון אחי עוריה ולא כרבי יוחנן דבי נשיאה אלא כהלל ושבנא כו' שמעון אחי עוריה למד תורה ע"י אחיו שהיה עסק פרקמטייא כדי לחלק בזכות תלמודו של שמעון וכן ר' יוחנן למד תורה ע"י הנשיא שהיה מפרנסו עב"ל:

ובדנקט גבי רבי יוחנן שהיה הנשיא מפרנסו וגבי שמעון לא כתב שהיה עוריה מפרנסו משמע שעוריה היה חולק כל מה שהיה מרויח עם שמעון ואפילו שהיה יוחר מכדי פרנסתו ואע"פ דבריש זכאים כתב רש"י ז"ל שמעון אחי עוריה על שם שעוריה עסק בפרקמטייא

שדרשו בפ"ד לראש השנה ולפי שיט אג"ש שפירשין מעשר ממזמנים ולא כראוי כי מתחילה אין מפרישין מן הקקן עד שיריחו ומה שיריחו אין מפרישין מן הריח רק מה שיריחו יותר על הולאחס מאכיל' ושחיה לבוש ושאר הדברים הרייכו לפיחור ומהמותר יפרישו לזה אני אומר כי אינן יולאים בזה ידי חובתן כי צריך בתחלה כדי שיהיה מותר לנסוח השי"ח בו ושחיה בזה למעל' העשר שיעשה חשבון מכל אשר יש לו גם מהקקן ומכל עשרה יפריש אחד לא פחות ולא יותר ואם ישאר איזה מותר שאינו מגיע לחשבון עשרה ייחמו בכיס לבדו ולא יערבנו עם השא' ואחר שהפריש מהקקן יסתחר במעוהו ובכל חזי שנה יעשה חשבון ויראה מה שהרויח יותר על כל אשר פיור בדברים הרייכים לבית כמו שאמר ייקח מעשר כמו שאמרנו :

ואם יראה עוד לעשות יותר ימחין לעשות חשבון עד סוף השנה ויפריש מהרויח חמשים אחרי שבתחלה הפריש מהקקן וק כחוב בהדייא בירושלמי במעשרות שנה ראשונה לקקן מכאן ואילך בכל שנה ושנה חומש לרויח והם שני עשורין כענין שאמר יעקב וכל אשר חתן לי עשר אעשרנו לך עכ"ל :

ונראה שהחלמוד שלנו סובר ק מדאמרין בנחובות פ' מילאח האשה המבזבו אל יבזבו יותר מחומש וסוף דבר הנעשה באחד מהשיי אופיים הו' הוא הטוב והוא יחברך יתן הטוב ויריק ברכה עד בלי די אל שדי ועל אחרים נאמר אולת אדם חסלק דרבו ועל ה' יעף לבו ומהר שלא יפחות מהעשיריה וגם לא יוסיף כי כל המוסיף גורע כי למעשר סוד ויסוד :

ואולם לדעת מה יעשר בו זה דבר פשוט כי להיות שענין היות מעשר האדם ממזמנו נפקא לן בירושלמי ממה שנאמר כבוד ה' מהוקך ומראשיה כל חבולתך יש לנו ללמוד זה מזה בענין החלוק וגם כי נראה שיש מי שנטול מעשר עני ולא לזקה כדאמרין בחוספתא דגדה פרק בן חשע ומביאה מ"ג פ"ק דבבא בתרא ח"ל כל הנוטל לזקה נוטל מעשר עני ויש מי שנטול מעשר עני ואינו נוטל לזקה ואם נראה ללא דמי הא אוקמה מ"ג שמדבר בחצר עיר שבושה הוא לו ולצבור שיחפרנס החכם המחשעק בצרכיהם מניס הזדקה אבל מעשר עני שולקת בגורן נראה כמנח' שלוהה אליו ואין בושח ופגם בזה ומ"ח בחדא מחתא מחטינהו ואחר שק הוא נאמר כי כמו שכתרו' ומחמת עובדה הנאחס לבעלים וראוי שישתדל לחיחס חזיים או רובם לבעלי חורה וקרוביו העניים וכמו שאמר בחולין למחויקי בחורת ה' יש להם מנה

היה מחוך עוני אלא מטעמא דאמתך הוירך להודיענו ק שאם היה מרויח כדי פריסחו היה אסור להחנות ק ועון גדול היה בדבר והיאך היה עולה בדעת לומר תא יפליג לכך הוירך להודיענו שהיה עני ולכך היה מותר להחני' ק מעיקר' ונראה שדקדק לכתוב מחוך עוני רב מפני שהוקשה לו הוף סוף איך היה עולה בדעת לומר תא יפליג על עסק החורה בזמן עבר מסחייא שיחן לו חלק בעסק חוריתו מכאן ולהבא חלק פריסחו לכך הוירך לומר שעסק בחורה מחוך עוני רב וא"כ היה אביון וביתו ריקם מכל טוב ולכך אף אם יפריסנו מכאן ולהב' עדיין היה ביתו ריקם מכל טוב ולפי' עלה בדעת לומר דלעירוב ולפילוג דדי להספיק כלי בית ושאר דברים כיונא בהם אלא שיאלח בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו כו' :

ומ"מ לענין מה שכתב השואל שיש כמה בעלי חורה כמעט מחיס ברעב לפי שאין נוחמים להם די ספוקם כי ההספקה אין בה די מחסור לכל המהבליים ונמלא שהבעלי חורה שאינם לרייכים גולין חלק הנלרכים עכ"ל זה דבר שראוי לשיח לב אליו וכבר נחבאר שאם אינם לרייכים כלל קאמר לפי שהם מרויחים כדי פריסחסם ובלאו הכי אסור להם ליעול ועון גדול יש בדבר ואם מרויחים קלח פריסחסם ונועלים כדי חסלוס פריסחסם היוחר נכון הוא לשאול את פי הנוחן וע"פי דבריו יתנהגו ואם אי אפשר לשאול את פיו אבל יודעים שידע שנוחמים ממעוהו גם לעוסקים בחורה שאינם נלרכים כ"כ נראה לי שהמחלק צריך לרבות בחלק הנלרכים מחלק שאינם נלרכים כ"כ עד שיאלח את פי הנוחן וכפי מה שיאמר לו יעשה זהו מה שנראה לי העיר יובק בשמיה"ד ארשים קאמו ולה"ה :

סימן ג

על יבנין המעשר להפריש ממזמנו

אשר שאלתני על דבר המעשר באחה אופן יפרוש כו' ומה יעשה בו אחוך דעתי הורה בקצרה ואקדים ואומר כי אין ספק שלהיות ענין הפרשת מעשר מהמזמון דבר גדול מאד עד שאמרנו ח"ל עשר העשר עשר בשביל שחשעשר ומותר לנסוח במזנה הואח להשי"ח ולעבור על לאו ללא תנסו כו' כמפורסם בפ"ג ממסכת שבת ובכמה מקומות בחלמוד ובקום עשה למ"ד עקימת שפחים הוייא מעשה בסנהדרין פרק ארבע מחות לכן צריך לדקדק בעשיית המזנה הואח עד דבעידנא דקא מעקר לאו' ללא חסכו לחוקים עשה דבפק זן לזק' כמו

הפדיון ונראה שאין לנו חייבים לפדות בזמן הזה רק דרך חסידות וא"כ אין מצרכין על מדת חסידות או דילמא מה שאמר הרב מדת חסידות הוא לפדותו בשוויי אבל לפדותו לנו חייבים מדברי סופרים וא"כ לנו חייבין לברך כמו שהיו מצרכין בזמן הבית כמ"ש הרב בפ"ד ואע"ג שבזמן הזה החיוב הוא מדברי סופרים יברכו כמו שאנו מצרכין על הפרשת תרומות ומעשרות שהוא מדברי סופרים :

וגם נראה לי שאין לפרש שמדת חסידות הוא על גוף הפדיון אבל אין לנו חייבים אפי' מדברי סופרים לפדותו כי כבר כתב בפ"א וזין בפני הבית וזין שלא בפני הבית חייב לבער ולהחזות ואם אין חיוב הפרשת מעשר שני בזמן הזה א"כ מה ביעור וידוי איכא וא"ל שהביעור וידוי הוא על התרומה ומעשרות והלא עיקר וידוי הוא על מעשר שני דהא ביערתי הקודש מהבית זה מעשר שני ונטע רבעי שקראו קדש ואם נאמר שאנו חייבין להפרישו אבל לפדותו הוא מדת חסידות אלא שיאכל בלי פדיון זה אינו דהא כתב הר"ב בפ"ב ואם נכנס בירושלים אף בזמן הזה אין מויליין אותו משם ומיחין אותו שם עד שירקב לפי שהאיל ונכנס בירושלים אין לו פדיון אי אפשר לאוכלו בלי פדיון וא"כ ודאי מה שכתב הרב מדת חסידות הוא לפדותו בשוויי אבל לפדותו פחות משוויי חייבין לנו :

והיבוא על המנהג למה אין מצרכין ועוד חיימא על המנהג שנהגו לחלל פירות על פירות שאפי' הרב שהוא מקל כתב בפ"ב ואם חילל מעשר שנה מנה על שנה פרוטה מפירות אחרות הרי זה מחולל שנראה דוקא בדיעבד שזה משמעות אס וגם הראב"ד כת' חמיה אינו כו' ותמהתי על מה שהשיג הראב"ד שגם הרב לא כתב אלא בדיעבד כמ"ש :

וגם ילמדנו רבינו בלשון הרב בפ"ד שנרא' דקשייא מדידי' אדידי' של' הרו' לפדות מעשר שני פודין אותן בדמיהן ואומר הרי המעות האלו או הפירות האלה מחוללות על מעות האלה שנ' שמחללין מעות על מעות והוא עלמנו כתב אין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות וא"ל דהרב סדר לשון הפדיה בא ללמדנו לא שיעשה כך לכתחיל' שהרי כתב הרוזה לפדות פירות מעשר שני פודה אותן בדמיהן ודאי דינא קאמר ובתור סדר לשון הפדיה :

גם ילמדנו רבינו בחגיגה פ"ק דאמר צבי רב חסדא האי קרא היכי כת' וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלות כבשים ויזבחו לה' פרים או דילמ' אידי

ושאר המחזיקים כו' ה' לעמן המעשר לבעלי חורה הוא הטוב ועץ חיים הוא למחזיקים בבעלי חורה העניים וכן בירושלמי ריש פרק בני העיר ה"ל ר' חייא בר אבא אול לחמן יהבי ליה פריטי למפלג ליחמי ולאחמלחא נפק פלגינהו לרבנן עד אפי' להפריש אחרים תחתייהם ע"כ ומ"ג מייתי לה רפ' דבתרא א"כ לנו רואים אפי' שהנותן הנדקה נחנה לחלקה ליחומים ולאחמנה חלקה רבי חייא לחכמים שלא מדע' הנותן א"כ שכרו גדול מהו הראשון השני פדיון שבויים דכולהו איחנהו ביה ה' ב"ח מגרעת הנדקה והגדולה שבכולם כשנותן לעני והוא אינו יודע הד' להשיא יחומות או עניות ה' לקוח ספרים לבני עניים ה' ליחן קלחו לקרוביו העניים כי כולו לא יחך כמ"ש בחולין הנותן כל מתנותיו לנכה אחד כו' ובירושלמי במסכת פיהא אמר רב יאורה תבא מארה למי שמאכיל לאביו מעשר עני ואע"פ שיש ברייתא שם בירושלמי שאומר אב ובנו אשחו וקרוביו ב' אחים ב' שותפים פודין זה לזה מעשר עני וגו' וזהו זה לזה מעשר עני חירטו המרדכי דהוי דוקא בשנס הבן גם האב שיהיה עניים אבל אם אחד מהם עשיר תבא מארה כו' וכן כתב הר"ב"ש בתשובה :

ואולם בספר רי"א' כתב שיכול לחלק החני לכל קרוביו העניים מה מק' ממעשר שני שהרי אם אפילו מעשר ב' שאמרה חורה לחלקו לעניים מותר ליחן לעניים קרוביו החני כמו שהוכיח ממחני' דפיהא פרק מאימתי דתן מדה זו האמורה בכהנים לויים וישראלים' היה מיל נותן מחלה ונטול מחלה ע"כ א"כ כ"ש דמעשר זה שעשה מדעתו שיכול ליחן מחלה לקרוביו העניים ולעמן לקוח מחלה בב"ה אם ממעות המטה שקוין חותים לעניים גם זה מותר ולענין לפרוע מסים מהמעשר דבר פשוט הוא זה שאין לו לפטור עלמנו מחיוב ממונו בזמן מעשר לאם ה"גמירי יוסף קארו :

סימן ד

דין פדיון המעשר ואם מנדה יגלו

שאלה אור ישראל וקדשו מורי הרב כמבר"ר יוסף קארו נר"ו אשר הקידה והשתחוויה כדת מה לעשות לאיש אשר המלך חפץ ביקרו אמרתי אקדמה פניו בשאלה ואומר ילמדנו רבינו אם לנו חייבין לברך בזמן הזה על פדיון מעשר ב' או לאו אם נאמר שמה שאמר הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מעשר שני ח"ל מדת חסידות לפדות מעשר ב' בזמן הזה בשוויי דרך שפודין אותו בפני הבית אם מדת חסידות שאמר הרב הוא על גוף

סימן ה

בבבבבבבבבבבב

שאלה נהגו באלו הארצות למנוח זה לזה פרחים בהמחנה וקוללים להם דמים לפרוע במעוה כסף כמו ששנים הפרחים במשאל ומחן שלעולם שום לבן א' בקירוב יוחר במשאל ומחן ממי שקונה אחסן בדמים מיד השולחני אם יש בדבר לך איסור רבית או לא:

חשובה קודם כל דבר נבאר דיני ה' מקח וממכר בסחורות בהמחנה אחי אסור ואיזה מותר ואח"כ נבאר לדון הפרחים גרסיק בפי' אחי ה' בך אמר רב נחמן טרשא ידי שרי ופרש"י למכור סחור' בהמחנה ביותר דמיה ובלבד שלא יפרש לו אם מעכשו הרי הוא לך בפחות אלא ימכור לו סחם בך וכך ואחר לו אם מעכשו עליה מדחן מחר לו אם השדה ואחר לו אם מעכשו אחי נוחן לי הרי היא לך בחלקך זה ואם לגוף בשנים עשר מנה אסור ומשי החסן קך ליה הכא לא קך ליה ופרש"י קך ליה אם מעכשו הרי הוא לך בפחות דבהדיא פריש ליה דשכר המחנה הוא נוטל וכחבו החס' והרא"ש ללא שרי רב נחמן אלא בדבר שאין שומחו ידועה כגון פרה וטלית אבל פירות אם ילא השער אסור לעשות מהן טרשא וכחב בעל הטורים דבר שומחו ידועה כגון פלפל ושעוה אבל עליה שאין לו שער ידוע ואין שומחו ידוע יכול למוכרה ביותר: רי' מדבריו דחרתי בעיקן שלא יהיה לו שער קצב כגון פירות דשער שלה קצב ע"י פלהדרי המלך וגם שלא תהא שומחו ידועה כגון פלפל או שעוה שאע"פי שאין להם שער קצב בפירו' שומחו ידועה בין הסוחרים:

וכתב עוד בצעל הטורים ונראה שאפי' אינו מפרש בהדי' אין חזר אלא במעלהו מעט אבל אם מעל' הרבה עד שניכר לכל שצביל המחנה המעוה הוא מעלהו הרבה הוה ליה כמפרש ואמר'י בגמ' בחר הכי אמר רב פפא טרשא ידי ודאי שרי מ"ט שכראי לא פסיד וחי לא לריכנא אנה הוא דעבדינא מולחא גבי לוקח א"ל רב ששח מאי חוי מר דלולו בחר דידך זיל בחר דירכו דלילו הוו לכו וחי הוו סקלי כי השתא השתא לית לכו וחי שקלי כיוקרא ללקמיה ופרש"י טרשא ידי שרי עושה שכר חמרים היה ומוכר בזמן האול בחשתי בשער של יסן וממחין לו עד יסן אמר רב חמא טרשא ידי ודאי שרי ומאי עמא יחא לכו דליקוס ברשותיה דכל היכא דקא אזלי שבקי לכו מכסא ונקיע לכו שוקא והלכחא כ"ח ופרש"י רב חמא מוכר פרקמיעא היה מוסר

ואידי פריס למאי ל"מ מר זוטא' אמר לפיסוק טעמים ומאי בעייא איכא והלא הטעמים נכתבו בימי עורא כדאמרי'ן במגילה פ"ה ויבינו במקרא אלו פסוקי טעמי ויראה במקרא כולד פסק עורא הטעמים אם כחב אחנה נר' שהעלות היו כבשים וגם נסחפתתי ענין זה במה שאר"ל חמש מקראות שאין להם הכרע למה לא יכריעו אחסן מפיסוק הטעמים טוב טעם ודעת ילמדני כי לדברו יהלתי:

חשובה דבר פשוט הוא שמה שכתב הרב מרח חסידות אינו אלא לפדותו בשיווי דלילו לפדותו חובבא הוא ומה שחמהח למה אין מברכין על פדיונו אין זה מנהג קבוע על פי ותיקין שלא לברך עליו עד שיקשה לנו ממנו ומ"מ אפשר דלפי שנהגו לפדותו בכל שנה בספק מעשר שני ספק מעשר עני אעפ"י שאין דעתי נוחה מהמנהג ההוא מפני שכבר עלתה הסכמת כל החכמים ז"ל היום ארבעים או חמשים שנה וקצבו שנה שביעית בשנה ידועה א"כ כבר ידוע לנו בזירור אחר היא שנה מעשר שני ואיזה היא שנה מעשר עני:

ומה שחמהח על מה שנהגו לחלל פירות על פירות והרב לא החיר אלא בדועבד וגם חמהח על מה שהשיגו הראב"ד יש לומר דאפשר לכתחילה נמי החיר הרב לחלל פירו' על פירות בזמן הזה אע"ג דפשעא לישטיה משמע דבדועבד קאמר אפשר שסמך על מה שכתב כמו שביארנו בה' איסור מאכלות ששם מוכיח בהדיא דלכתחילה נמי פודה פירות על פירות שהרי כתב או מחללין על שזה פרטת מפירות אחרות:

ומה שחמהח על מה שכתב הרב בפ"ד הספרי' מוטעים וכך מלאתיו מונה בספרי האומר הרי המעוה האלו חסח הפירות האלו או הפירות האלו מחוללות על המעוה האלו:

ימה שחמה' על ההיא דפ"ק דמגיגה ועל ההיא דחמש פסוקים שאין להם הכרע למה לא הכריעו הדברים מפיסוק הטעמים שכתב עורא אין זו קשיא דבפיסוק טעמי דעורא איכא כמה מילי דאיח' בכו פלוגתא בין מערבאי למדנחאי ובין בן אשר לבן נפחלי ובהכי יחא הא דחן בפ"ב דע"ז א"ל ישמעאל אחי היאך אחי קורא כי טובים הודך מייין כו' ובהדיא אמרו בפ"ק דקידושין אן לא בקיאין בחסידות ויחירות ובפסוקי נמי קאמר החסן ללא בקיאין גאס הנעיר

יוסף קארני

חכו פי' ערשא דרב חמא אלא באולי קאמ' לה וגם מדין המוליך חבילה שכת' בפ"ט ולא הזכיר מעלה עמלו אין ראיה דסירנא דגמ' נקט שלא הזכירו ונראה לי להנהיג דשקלי טרשא דרב חמא מותר להם להחליף סחורת רב חמא באחרת דמכר סחורתו והלוואתו באים כאחד והוא הדין נמי לפירע חובו באותה סחורה שרי שכל שלא פרעה בחובו עדיין ברשות מוכר קיימת ופרעון חובו והלוואתו באים כאחד וכדאמרינן בפ"ק דקדושין דיטו וידו באים כא' וכן הם דברי חכמים בכל מקום בשני דברים שבאים כאחד דתרויהו שייכי ונראה שאלו הלוקח מוכרה בהמתנה והמוכר לא קבל עליו אחריות עד עת מכירתה הוה ליה כמקבל עליו אחריות בהליכה ואח' שמכרה הלוקח הוה ליה באחרת שאין צריך המוכר לקבל האחריות עליו:

ומ"מ נראה דמאן דעביד טרשא דרב חמא לא סגי שיאמר לו מכור סחורה זו בעדי והרני מלוה לך דמיה עד זמן פלוני והא לך קך וכן בשכר דבה"ב נראה שאחריות הדרך אפי' בהליכה על הלוקח אי זבינא חריפה הוא ואפילו נענש כדאיחא בנדרים שכתבוהו הרי"ף והרא"ש בפרק השואל אלא צריך שיפרש לו שאחריות הדרך לבד מפשיעה עליו כך ל"ל וכן נראה מפרש"י ז"ל גבי הא דתינא המוליך חבילה ממקום למקום ואמר לו תנה לי ואני אעלה לך כדרך שמעלין לך באותו מקום ברשות מוכר מותר ברשות לוקח אסור וכתב רש"י ברשות מוכר אם מקבל עליו מוכר אחריות הדרך משמע מלשונו שצריך לקבל עליו בהדיא ולענין אם מכר הסחורה ביותר ממה שלקחה נראה שהכל למוכר כיון שברשותו ואחריותו היא אם לא שהתנה עמו בפ"י שאם ימוכר ביותר יהיה הרווח שלו ואפשר שאם התנו כך איהו צריך ליתן לו שום דבר דהיה האנא הויה בשכר עורחו. ואע"פ שאפשר דלעולם לא ימוכר ביותר ממה שלוקח כבר כיון דאפשר שירויה היינו שר עורחו וראיה ממה שאמר המרדכי בשם מהר"ם ומיהו בכל דהו סגי הכא נמי אם המקבל לוקח לעצמו הדרווח שמביאים הגוים שבאים לפדות משכונות בהא בו' דסגי במקום שר עמלו עכ"ל. ואע"פ שאפשר שלא יביאו הדרווח כיון שאם יביאום יקחם לעצמו אף אם לא הביאום א"ל לחת לו שר עורחו הכא נמי דכוותה. ויש לרעות דודאי היו מביאים דורווח ואין הכי נמי שאם לא היו מביאים דורווח היה צריך לחת לו שר עמלו ומ"מ נראה להביא ראיה מדאמר מר מותר שליט בשכר מותר ופסקו הרי"ף והרא"ש כוותיה ואע"ל דאם לא

במקום הוול בשער שהוא נמכר במקו' היוקר וממחין להן והן מעלין אותו למקום היוקר והוא מקבל עליו אחריות דרך בהליכה והלקוחות משתכרים בפרקמטיא שלוקחים שם במעוהו ומביאין לכאן ואחריות החורה עליה וכיון דלא מקבלי עליהו אחריות הויה מלוה גבייהו עד שהפרקמטיא נמכרת והן מקבלין המעוה ואותן המעוה נעשין עליה' מלוה ואין כאן רבית נקטי לכו שוקא מנרתיין שלא יהא אדם רשאי למכור עד שימכרו הם וכחוב בהגהות אשרי ואף בחורה הוה היה שכרם ולכן שרי הא לאו הכי אסור כר"י עכ"ל. ואי אפשר לומר דאחריות הדרך בחורה קאי דבלאו הכי שרי דהא נקט לכו שוקא ושכקי לכו מכסא הוה שכרם אלא אנקטי לכו שוקא ושכקי לכו מכסא הוה בחורה שהיה חועלת להם הוה היה שכרם דאלו בהליכה לא היו הם נהנים כלום קך נראה לי:

וכתבו החוס' נקטי לכו שוקא דאי לאו הכי הוה אסור אע"פ שאחריות הדרך היה על רב חמא שהרי היו עורחים לו להביא סחורתו ולמוכרו בשכר הלוואתו אבל השתא נקטי לכו שוקא בחורתו דהוה בשביל טורחן ושרי:

והרא"ש כתב וכי תימא כיון דאחריות הדרך על רב חמא מה הוא צריך לטעם זה דתימא לכו דליק' ברשותיה הא חנן לקמן המוליך חבילה ממקום למקום ומלאו חבירו ואמר לו חסם לי ואני אעלה לך כדרך שמעלים לך במקום פלוני ברשות מוכר מותר ברשות לוקח אסור וי"ל דהחס מיי' במעלה לו שר עמלו ומזונו כי היכי דלא להוי רבית מוקדמת אבל הכא רב חמא לא הוה יתיב לכו מידי הלכך אנשריך לטעמא דתימא לכו עכ"ל וכן כתבו החוס' לקמן גבי ההיא דמוליך חבילה ונראה לי שמה שאמר ומזונו אנשרת לישן הוא ולאו דוקא דכשהזכר מזונו במתני' דאיחא נשך גבי מושיב חריגולים למחלה לא על מזון האדם אחרת אלא על מזון האפרוחים כדפרש"י החס והכא לא שייך אלא שר עמלו לחוד וכן כתב המרדכי בשם מהר"ם שצריך ליתן לו שר עמלו ולא הזכיר מזונו:

וכתב עוד ומיהו בכל דהוה סגי ואע"פ שכתב הרב המגיד בפ"ט מהלכות מלוה ולוה שכתבו קאח מפרשים שאע"פ שאין לו נותן שר עמלו ומזונו מותר כל שאחריות הדרך ברשות מוכר החוס' והרא"ש עיקר ואע"פ שבדברי הרמב"ם בפ"ח בדין הרבית ששזה עשה דינר בו' כתב ה"ה שאולי הוא ביאור לטרש' דרב חמא לא החכר אלא העלת עמלו מ"מ לא פסקה הרב המגיד

מלא מותר שליך לבינו ריקס שרי הכא נמי למוחה
וגם זה יש לדחות ממה שאמרו החוס' דהכא הקילו רבן
משום דטריחא טובא שיהא מותר שליט:

ועוד יש להביא ראיה ממ"ש הרמב"ם בפ"ח חבית
של יין שהיא שוק עמה דינר כו' וכן אם מנר' לו בשחים
ואמר לו היחר על שחים יהיה שרך בשביל שחיה
מטפל למוכרה ואם לא תמלא למוכרה כמו שחרה
החזירה לי הרי זה מותר עכ"ל. וגם זה יש לדחות
דהא במאי עסקין דשכיח של קך שוה יחר משחים
הילכך נראה דדוקא היכא דהויא סחורה ללא שכיח
שחומר ביותר ממה שזה מוכרה לו לריך לחת לו כל
דהוא שר עמלו ובדרב נחמן איכא פלוגתא בין הפוסקי'
שהרי"ף לא כתב דברי ר"נ משמע דס"ל דליה הלכתא
נוחיה משום דהא טרשא דרב פפא עדיפא מדרב נחמן
מדקאמר ר"פ טרשא דידי ודאי שרי וכיון דליה הלכתא
כטרשא דרב פפא כל שכן כטרשא דר"נ וכן נראה דעת
הרמב"ם פ"ח מהלכות מלוה ולוה ואע"פ שאפשר לפרש
דבריו דסבירא ליה דהלכתא כטרשא דרב נחמן ומה שאמר
אם מנר' לו מטלטלין עד זמן פלוני במאה והיו שוים
בשוק למי שקונה במעותיו חששים הרי זה אסור בדבר
שיש לו שער קטוב דוקא הוא דאסר קשה למה לא
הזכיר היחר באין לו שער קטוב אלא ודאי בין יש לו
שער קטוב בין אין לו אסור ודלא כרב נחמן:

וי"מ נראה שאם היו לו פירות שאם יראה למוכרם
בשוק ולוקח דמיהן מיד מוכרן בעשרה ואי חבט אוחס
הלוקח לקנותן ויחן המעות מיד יקנה אוחס בשני' עשר
הרי זה מותר למוכרן בשנים עשר בהמתנה שאפי' הביא
זה מעותיו בשנים עשר היה קונה אוחס. ויש לעיין אם
הלוקח בא לקנות עשרים אמות ממין בגד פלוני ימכרו
לו בעשרים לבנים האמה ואם ישאל לקנות מאה אמות
יוקירו לו הבגד וימכרוהו לו בהמשה ועשרים אפי' נתן
מעות מיד הבא לקנות עשרים או שלשים אמות אם יכולים
למכור לו בעשרים וה' האמה בהמתנה ונראה דלא
משערין אלא בכמה שזה הקונה אם עשרים אמה או
יותר כפי שאם היה בא לקנות במעות היו מוכרים לו
קד ימכרו לו בהמתנה ולא יחר וכן דייק לשון הרמב"ם
וכן ג"ל שמשערין בלוקח לפי מה שהוא האדם שאם
אינו בקי בעיב משא ומתן או לסיבה אחרת מייקרין
לו ביותר אפי' ליקח במעות וכך ג"כ מותר למכור לו
בהמתנה מהטעם שכתב הרמב"ם שאפי' הביא זה מעות
בכך היה קונה וכחצ הרב המגיד פ"ח שכן דעת הרמב"ן
דלא קי"ל כרב נחמן:

אבל החוס' והרא"ש נחזו בשם רבינו חס דהלכה
כטרשא דרב נחמן מדאמרין לקמן ליה הלכתא כטרשא
דפפואי מכלל דכל איך טרשי הלכת' מינה והא דקאמר
הלכתא כטרשא דרב חמא ול"ק הלכת' כטרשא דר"נ
משום דר"ח קאי אטרשא דרב פפא ומש"ה קאמר הלכתא
כטרשא דרב חמא לאפקוי מדרב פפא מיהו כדרב נחמן
הלכתא דמכר הוא ובדלא קך ומחגי' לא אמר אלא
בדקך אלמא בשחם מותר והיינו כדרב נחמן אבל טרשא
דרב פפא ורב חמא בדקך והכי קאמי' טרשא דידי אפי'
בדקך שרי ור"נ שער הידוע דומה לקך ואשנוייה דרב
נחמן קאי דקאמר החס קך ליה ובמילתא דרב פפא
גרסינן טרשא דידי שרי ולא גרסינן ודאי ואי גרסינן ליה
איכא למימר דלפי מאי דס"ל דלא מחגיני מידי הוה
שרייה עפי מיהו לא קי"ל הכי דרב נחמן שרי דרב
פפא אסיר כדלגקשי ליה רב ששח וגם רבינו האי פסק
דהלכתא כטרשא דרב נחמן אלא שאפילו טרשא דר"נ
בעינן אחר כדמפורש בהגהות מרדכי:

ועוד נחזו שם במרדכי שראב"ן מפרש פי' אחר
בדרב נחמן ומ"מ נר' שפוסק כרב נחמן וכל הפוסקים
שראיחי דבריהם פסקו כרב נחמן וכ"כ הרב המגיד
בפ"ח מהלכות מלוה ולוה בשם הרשב"א ובעל המאור
שבדברים שאין להם שער קטוב וגם הוא לא אמר אם
מעכשיו שכן וכך מותר לפי שיסקל שחי טענות להקל
ובהגהות מרדכי בשם ראב"ה פי' טרשא דרב נחמן
כדפרשי' ואח"ך כתב ומה שנהגו מימי קדם לחת מעילים
בזמן גדול בכך וכך דמים כשעת היוקר זהו מפני
שקנבסם במול אם יבא שר לעיר ויהמדם יעלה בדמיהם
יותר משיווי' ואם מכר מיד היה בא לעיר היה כופל
את דמיהם ואין כאן אגר נטר ובלבד שלא יאמר מעכשיו
בכך וכך ול"ל שברוב הפעמים היו באים השרים בעיר
דאל"כ מיחזי כאגר נטר ליה עכ"ל. ונראה שמנהג
המעילים אחי אליבא דמאן דפסק כטרשא דרב נחמן
בדרב חמא לא שייכא דהחם הסחורה לעולם היא
ברשות המוכר עד שחומר ובמנהג המעילים משעת
מכירה משמע שהיו יולאים מרשות המוכר. מ"מ למדנו
דאליבא דמאן דפסק כרב נחמן וסבר שאפ"ה אינן יכולין
להעלות דבר מרובה אם היה דבר שמאיים סוחרים
לבא ברוב הפעמים וקונים אוחס ביותר משיויים הרבה
יכול להעלות אפי' דבר מרובה ובלבד שיאמר ללוקח
ריוח הרבה ולא שיעלה כל מה שאפשר למכור הסחורה
לאוחס סוחרים כנראה ממ"ש ואם מכר מיד היה בא
לעיר היה כופל דמיה' אלמא דטעמא דשרי היינו מפני

רב שאם היה צל לקומוס במעוה לא היו מוכרים אוהס בפחות ממה שזה מוכרס בהמתנה או שזה אפי' שכרו לקומוס שיעור מועט במעוה היו מוכרים לו בסך זה לסיבה שאינו בקי בטיב משל ומתן או לסיבה אחרת הו ודאי לכ"ע שרי אבל אם אין לריך לייקר האיש הזה הפרחים כשלוקחים במעוה יוחר מלאגשים אחרים וגם אין לוקח שיעור רב כדי שגאמר שאילו לקח במעוה היו מחייקרים לדעת הפוסקים דלא כערשט דרב נחמן הו ודאי אסור ולדעת הפוסקים כערשט דרב נחמן כל שאינו אומר אם מעבשו כו' שרי שאין להס שער ידוע שאפילו במעוה קלמס קוויס בכך וקלמס קוויס ביוחר ואפי' שברוב פעמים לא שניה שיקנו אוהס במעוה כמו ששויס במשה ומתן כיון דקיל' דהבא לגבי כספא פירא הוי כמו שכתבו הר"ף והרא"ש ז"ל בריס הוהב והרמב"ם פ"ו מהלכות מכירה וגם אין העללה כלל אלא לדבר מועט הוה ליה כשמוכר לשון של זהב ומעלה לו עליה דבר מועט ואינו אומר אם מעבשו כו' דשרי הכי נמי כל שאינו מעלה הפרחים יוחר ממה ששויס במשה ומתן שרי אבל כל שמעלה לו יוחר ממה ששויס במשה ומתן הרי ניכר לכל דבשביל המתנה המעוה מעלה והוה ליה כמפרש ואסור וכמומה לי סך שמעמי מפי מהור"י ו' שושן ואליבא דכ"ע אם פי' בהדיא שאחריות הפרחים יהיה על המוכר עד שעת קנין הסחורה או עד שעת פרעון חובו שרי והוה שיתן לו המוכר כל הוה בשכר טורחו ואפשר שאפילו לא נתן לו כל הוה שרי דלא דמי לדרב חמא שאף בחורה היו לריכי' לטרוח ולהבי' החורחו ולמוכר' אבל הפרחי' אין סס טורה אלה בהליכ' יאו הרי הס ברשו' מוכר זה לדעת החו' שכתבתי לעיל גבי נקטו ליה שוקא אבל לדברי הרא"ש שכתבתי שם ג"כ דלריך להעלות להס שכר כדי שלא יהיה טורחם בהליכה כרביח מוקדמת א"כ גם הפרחים לריך ליתן לו שכר כל דכו ומיחו אם הלוקח מוכרס בהמתנה והמוכר לא קבל עליו אחריות אלא עד שעת מכירה אפי' לדע' החו' לריך להעלות לו שכר כל דהוה דהא משעת מכירה ואילך הוי כשעת חורה והינו דרב חמא דבחורה היו עורחים בשבילו ולפיכך הוה לומר דנקטו ליהו שוקא בשכרס ואס לא פירש בהדיא שיהיה האחריות עליו אסור לדברי הפוסקים דלא כערשט דרב נחמן דמסתמ' האחריות על הלוקח דסתס פרחי' זביגא חריפא הוה אבל לדברי הפוסקים כערשט דרב נחמן שרי דאע"ג דרב חמא היה מקבל עליו אחריות הדרך בהליכה הו לאו הכי

שגאר ללוקח ריוה הרבה ואפשר דשפיר קאי אדרב חמא כלומר כיון שהוכרחי טרשא דרב חמא ולא כרב נחמן משמע דלא קיימה לו כרב נחמן ולא"כ על מה נהגו מימי קדם לתח מעילים כו' ולא"כ בני האי גוואא דמעילים אפי' למאן דפסק דלא כר"נ אפש' שאפי' יעלה הרבה עד שאפי' יבא השר ויהמדם לא ישר' ריוח ללוקח שרי דדמי להביא דהרמב"ם ואס חבצ אוהס הלוקח כו' ולריך לומר שאין מחילים יוחר לשאר לוקחים על שריס אלא דק"ל אמאי קאמר ואס מכר כו' היה כופל דמיהס: ואפשר לרבווחא נקט ל"מ שלא יפסידו אלא אם ק אפשר שירויחו חי נמי ע"כ לא שרי אלא במעלה עד סכום שדרך השריס לקומוס ולא שיעלה כפי מה שיחמדם שער א' כשחומד אוהס הוה מעלה כפליים דמיהס וכיון דמילתא דלא שניה הוה אין להעלות עד אוהו סך:

ודע דבגמ' אמרינן בסורה אולי ארבעה ארבעה בנפי אולין שיחא שיחא יחיב רב זחי לחמריה ומקבל עליה אוגסא דאורחה ושקיל מיניה חמשה ונישקול שיחא אדם חשוב שאני' ולכאורה תשמע דלאו מדינא קאמר אלא ממתח חסידות כדי שלא יבואו בני אדם לזולל ברביח וחדע דלא מדינא דגריסין חו החס בעא מינה רבי אבי מרבי יוחנן מהו לעשות בגרוטאות כן א"ל בקש רבי ישמעאל ברבי יוסי לעשות כן בכלי פשתן ולא היינו רבי' ופרש"י דדוקא בחבואה שרי דמידי דשניה הוה דאולי ואחו כל שעתא ושייכי בה טעמי דליח בגמ' אבל בשאר פרקמטיא לא שייכי והרי רבי ישמעאל ברבי יוסי אדם חשוב היה משמע דאילו הוה חבואה הוה שביק ליה דאי לאו הכי מלי הוה מייחי וכ"ס גלישגא אחריות דבקש רבי לעשות כן בכלי פשתן ולא היינו רבי ישמעאל ברבי יוסי דהוה ודאי רבי אין בישראל חשוב ממנו ואפ"ה טעמא דלא שביק משום דהוה שאר פרקמטיא דאילו הוה חבואה הוה שביק יא"כ כי חמרי' אדם חשוב שאני מדה חסידות' חמרי' ולא מן הדין אלא שמלאחי להרמב"ם שכתב בפ"ט מהלכות מלוה ולוה דאדם חשוב אסור לעשות זה ואפשר דאסור דנקט לאו דוקא מכל מקום כהך טרשי דרב חמא ודרב נחמן למאן דפסק כווחיה אין אדם חשוב אסור לעשות ואפי' מדה חסידות ליכא דכיון דרב נחמן ורב חמא לא חיישי אן נמי לא יהוהו:

ומעשה: לענין הפרחים אם מוכר לו פרס זהב בכך לבגיס ואח"ך בין יוקיר בין יוחיל יפרע לו אוהס לבגיס לזמן הקצב בנייהס נראה שאם זה קונה שיעור

Awkoth Rouchel.

מקבלים עדים שלא בפני בעל דין אם עברו וקבלו לא עשו ולא כלום דהווי ליהו טועים בדבר משנה דק"ל דחחר וא"כ איך אחס באים לחייב אח שלמה המ' מפני קבלה עדות זו ועוד כי קבלה זו לא פירשחם אחזה באחזה אופן היחה שאם העדים העידו סחם ששלמה המ' הוא מלוה ברבי' לישראל:

אסור החס שאני שהיה מוכר סחורתו ביוקר ויכר שמפני המחמת המעות הוא מייקרה כ"כ שהרי מעלין לו במקום האול כבמק' היוקר ובפרחים עסקין שאינו מעלה לו יותר ממנה ששום במשא ומתן והיינו טרשא דרב נחמן ושרי גאם הנעיר יוסף קארו:

משנה זו מדברת על עבקי רבית

א"ה כאן חסר דף אחד וחבל על הדבדן חסו סוף החשו' המ"ל

גזול דאע"פ שמכרם בלי שומת ב"ד שמכר הספרים פחות משוים כדי לגבות חובו וזכה עשה הפסד ומק גדול לרבי יצחק המ' שהיו שוים הספרים יותר ויותר כפי דבריו יביא ראייה ויעול וגם על זה יש לדון ולומר כי אע"פ שהיו שוים יותר אפי' לומר ששלמה מאנקונה כו' אינו חייב להחזיר לו כלום וכמ"ש לקמן בס"ד:

עוד כתב ברור הוא בכל הפוסקים כולם שרביץ קטלה יולאה בדיונים ואע"פי שחפם המלוה ע"כ מאן דכתב הכי אינו מומחה אבל הוא יחד נדחה דלא חש לקמחי' ואינוש בדידה לא ימחא דמאי אע"פי שחפס המלוה היינו הך רביץ קטלה יולאה בדיונים:

עוד כתב ואינו נאמן בשבועה בדבר הזה אבל ישבע רבי יצחק המ' כמה היו שוים ויחזור לו אח המותר ע"כ עליכם לזונחא ככרוכייא הכל חייבין בראייה שקלא וטרייא מסוגיית דחלמודא חס אחת הדבר שעדים כשרים העידו על שלמה מאנקונה שהלוה ברביץ לרבי יצחק המ' ח"כ גם ר"י המ' הוא חשוד על השבועה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות טוען ונטען פ"ב הר' יצחק המ' הוא פסול לעדות כפי דעת כל הפוסקים שנחבו אחד המלוה וה' הלוה שניהם פסולים לעדות חס רביץ קטלה עשו הרי הם אסורים מן החורה ואם אבק רביץ עשו הרי הם אסורים מדבריהם וא"כ רבי יצחק המ' שלוח ברביץ הרי הוא חשוד על השבועה ואי קשיא לך מהא דחנן בריש פ' כל הנשבעין היה אחד מהם משחק בקובייתא ומלוה ברביץ ומפריחי יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונטל דמדנקט מלוה משמע דוקא מלוה הוא חשוד על השבועה אבל לוח לא ליחא דאיכא לחרוטי למחני' מאי מלוה ברביץ מלוה הבאה ברביץ כדמחריטין הכי מחני' דריש פ' זה בורר דאמרינן החס אמר רבא לוח ברביץ פסול לעדות והא אן חנן מלוה ברביץ מלוה הבאה ברביץ ילמוד סחוס מן המפורס:

ועוד שאפילו נודו לדבריהם שרבי יצחק המ' אינו חשוד על השבועה אפילו הכי טעיהם דין בלומרכם

שלמא רבא לרבנן: וחיי אריכי למחן ולכל ישראל פי' אל יחנן יהא שקט ושאנן ובהבונה יחבונן בלא שדי יחלוקן כי עדיכס אחבונן וכליוחי אשחונן ככתב ספר מעלתכס וחתומת יד הדרכתס וכאשר ראיתו חשבתי בלבי ואמרתו דילמא גנדלית חתומתן לא חוורתו ואלא כהריתו דוואו אלופתא קאמרתו ואני מכיר ויודע שבשעה שהס פותחים נעשו הכל כהרשים וכיון שסוגרים אין פותחין אלא איברא ודאי כדלמחן:

ראשונה כחבסם וז"ל כי הנבון הר' יצחק עוריאול ירחשמי בהיותו בעיר פיזרו לוח מעות ברביץ מאיס אחד שמו שלמה מאנקונה ולא מפני רשע ומעל לחטא לה' עשה כן אלא שהיה לו אז עת לרה ולקרה עת מלחמה ואין שלום כו' ע"כ זה החללוח על רבי יצחק המ' אינו מספיק דדמי כי אוכלא לדגא וכי מפני טרכו ודוחקו יהא מותר לעבור על דברי תורה חס בעל נפש הוא היה לו למכור או הספרים או מטלטלין שהיה לו בביתו בחני שיוויים ולא לקחה ברביץ ועוד הינח בחחילת השנה בשעה שקיץ לו הרביץ שהיה דחוק בסו' השנה שפרע לו הרביץ ט"ו דוקאט' מאי איכא למימר לא היה לו לפרועם ולעבור בשלשה לאוזן לא חשוד לאחיד ולאחיד לא חשוד ולפני עור לא חנן מכשול כדאיחא בשלהי אחיו נשך אלא היה לו לעמוד עמו אז בדין:

עוד כתב העד לפנינו עפ"י עדים נאמיים כי האיס המ' שלמה מאנקונה הוא מלוה ברבי' בפרהסייא וביד רמה לישראל ועובר על דת משה והעדים המ' הכירו כתב שלמה מאנקונה המ' שנחב אז להר' יצחק המ' על הרביץ משנה שיה ששלחו לו אשר בהם נתלמח היות הדברים המ' אחת ויציב ע"כ פליאה דעת ממני והלא אין מקבלים עדים שלא בפני בעל הדין אלא כגון שהיה הוא חולה או עדיו חולים או שהיו עדיו מבקשים לייך למדינת היס ושלחו לו ולא בא כדאיחא צפ הנחל בחרא וכחוב שס בפסקי הרא"ש ז"ל בשם ריב"ז ז"ל שאם קבלו העדות שלא בפני ב"ד אינו עדות לדון על פיו וכן כתוב בל"י כיון דק"ל דאין

והמס' והטסקאות שנו ליחא דולאי בכל מילי אמרינן דינא דמלכותא דינא ואכילו בדבר שאין בו הגהה למלך וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות זביה ומתנה שכתב כמה דברים המורים במקום שאין משפט ידוע למלך אבל אם אין אוחז המלך ומשפטו שלה חכה בקרקע אלא מי שכתב בשטר או הוציא דמים וכיוצא בדברים אלו עושים כפי משפט המלך שכל דיני המלך במחן על פיהם דנים ע"כ וכתב הר"ן ז"ל בפ"ק דגיטין יש מפרשים דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא בדברים שהם להגות המלך וכלאמרינן בפ' הגזל בחרא חדע דקיי דיקלי וגמרי גמרי ועבדינן עלייהו וכד אמרינן בפרק חוקת הבתים דמנכא אמר לא ליקיי אגיש ארעא אלא באגרתה דב"ב: ומי איכא נאוקומי כדי שיקיים השטר ויקח את הדין אבל מידי דלא שייך ביה מלכא לא אמרינן דינא דמלכותא דינא ולא אירא מדאמרינן התם אמר רבא הוי חלת מילי אשחשי לי עוקבא בר נחמיה משמיה דרבא דדינא דמלכותא דינא אריסא דפריסא

הרבעין שנים כלומר דמלכא אמר וכהוגו שחזיל חוקה לבוי בארבעין שנין והכא ליכא הגהה וחזעלת בך לרלך ע"כ וכן כתוב במתני' יוסף בפרק חוקת הבתים והיינו דאמרינן דינא דמלכותא ולא אמרינן דינא דמלכא למימר אע"פ דלא שייך ביה מלכא אלא הוא תקנה וחזעלת לבוי המלכות אמרינן דינא דמלכותא אי נמי דקאי דינא דמלכותא למימר שגריך שיהיה אוחז הסוק כללי לכל בני המלכות ואע"פ שיהיה חק חדש לבד שיהיה כללי ולא פרטי אמרינן דינא דמלכותא דינא תהו דעת גדולי הפוסקים ורובם לא כהרמב"ן ז"ל והרמ"א ז"ל שכתבו שאם בא מלך לעשות דין חדש אע"פ שחקק אוחז לכל אם לא היה כן מחוקי המלכים הראשונים לאו דינא דינא והיינו דקט דינא דמלכותא ולא קט דינא דמלכא ע"כ ומיהו כתוב בס' התרומות אבל עסקי ישראל עם ישראל חבירו אין לנו לדון ביניהם דיני המלכות וא"כ ב"ד ליכא למימר דינא דמלכותא ולא קנה הנה הספרים שלמה מאגקוגא בעבור שהיה לעשות מהן כרצונו וזמה שכתבתי מהמרדכי בשם הר"ן יצחק בר' פיר' ז"ל אין לומר כי זה הוא דוקא שזכר המלכות למכור הספרים כדי לגבות חובו אבל היחא לשלום הוא מהבעלים וכן כל מה שכתבתי דיני הרמב"ם ז"ל שכל דיני המלך במחן על פיהם דנים איכא למימר נמי שזה הוא דוק' במקח ומכר אבל לומר מומן ישראל לישראל חבירו כ"ד לא וא"כ הדין הוא שנאמר לרבי יצחק הוי' הבא ראיא ועול כי המוציא מהבית עליו הראיה ואם יעשן שהעדים

שכין שלמה מאגקוגא הוא חסוד ישבע רבי יצחק הוי' משום הכי אמרינן בחסוד שכנגדו ישבע ונטל זהו דוקא איכא דרמייה עליה שבועה דאורייתא אבל שבועה דרבנן לא משום דתקנתא היא ותקנתא להתקנתא לא עבדינן כדאיחא בפרק שבועת הדיינים ומייתי לה נמי בפ"ק דבבא מיעט ופרש"י ז"ל ויפסיד החובע בלא שום שבועה וכן כתוב במרדכי שם וז"ל דכ"ע בדינא לא מכדי שבועה שכנגדו חסוד אלא בשבועה דאורייתא ולא בדרבנן דתקנתא לתקנתא לא עבדינן לשבועת איכא תקנה היא ותקנה דליהוי חובע נשבע ונטל לא אמרי' ויפסיד החובע בלא שום שבועה:

עוד כתב ואם יעשן האיש הלוח כי מה שעשה עשה בדינא דמלכותא הנה ענהו זו עקר היא ובעלה מעיקרא דלאו בל"ב איחמר כי אם גויים יתקנו שזכר הישר' להלוות ברביח לישראל מי שמע להם לקלקול הוא ומחילא שלא יוכל למכור משטותיו בלי שומח ב"ד ואין זו לריכה לפני ע"כ:

ענהו כדבריהם קן הוא דולאי לא נאמר שיהיה מותר להלוות לישראל משום דינא דמלכותא דאם לא קן בעלמיה כל החורה כולה בדינא דמלכותא אמנם מה שמכר הספרים אחר שנה ועשה מהם כרצונו אפשר לומר דהדין עמו דמשום דינא דמלכותא קנאם ללמיהו להיוחס שלו ודין המלכות באוחז גליל הוא שכל המלוה על המשכון ואין בעליו שודחו בחוד שנתו הרי הוא מהמלוה לחלוטין וכ"ש זה שכבר התרה ברבי יצחק הוי' שעמים שלם שישלח לו משותיו ואם לאו הוא ימטר הספרים שאינו חייב לו כלום וכתו' במרדכי ריש פרק הגזל בחרא פסק הרב רבי יצחק ז"ל שישראל המלוה גם לישראל חבירו על המשכון אין המלוה זקוק לשומרו יותר משנה מלמכורו ולגבות הלוואתו בדינא דמלכותא גבי מלוין לגויים ברביח ועשה מעשה בזה באחד שמשכן לחבירו ספרים ואחר שנה שלא פרע בא ישראל ומכר המשכון לסוף שנה וחבצו חבירו לדין ופסק דאין לו עליו כלום משום דדינא דמלכותא דינא והביא ראייה מפ"ק דגיטין מכל השטרות העולים בערכאות של גויים דפסק בגמ' דדינא דמלכותא דינא כשמואל ע"כ ואע"ג דכתב במרדכי ריש פ' הגזל בחרא בשם הרב אליעזר ממיץ ז"ל דלא אמרינן דינא דמלכותא דינא אלא בקרקעות ובמשפטים החלויים בקרקעות כגון מכס כגון שאמר לא יעבור איש בארצו אם לא ימון מכס וכתוב נמי בס' התרומה קבלתי מרבנותיו שלא נאמר דינא דמלכותא כי אם בדבר' שהם עסקי המלך כגון ענייני הדרכי'

להפריש ולהחמיר מפירות הגויים כו' וכו' לפי מה שפירשנו שפירות הגויים פטורים אפי' מדרבנן והמחמיר להפריש מהם לא יפריש משל ישראל על של גוי או איפכא כו' עכ"ל דמשמע דבשל גוי אינו חייב כלל ואי בלא מירוח פשיטא ולא תימא דבענינים שאנו לוקחים מן הגויים ואנו עושין מהם יין כיון שמירוח היין הוי משיקופי דתנן במתני' הוי"א מרוחו ע"י ישראל וחי"ב דהא דתנן משיקופי היין וענינים של ישראל או שנתמרחו ענינים עלמין ע"י ישראל שהענינים עלמין חייבות במעשרות ובשלל עושין מהם מעשר ועשה מהן יין הוי מירוח היין משקיפה אבל כשנתמרחו הענינים ע"י גויים דהן פטורין מתרומה ומעשר אם נמלך לעשות מהם יין כיון שיכול לאכול מהן בלא הפרשת תרומה ומעשרות מאין בא ליי"ן חיוב והוי כמו הדייקה שאין קונים אותה מן הגויים אחר מירוח דאע"ג דאינה ראויה אלא לכסוס ואנחנו עושים בה כמה מלאכות עד שתעשה פת אפי"ה פטורה מתרומה ומעשר היין שנתמרחו קודם ע"י גוי וכו"ש הענינים שמיד אנו אוכלין מהם אפי' בקבע דאינן חייבות כלל כיון שנתמרחו ע"י הגוי שהינן בסל או בכלכלה וכיון דהוי מירוח שלהן דתנן במתני' דפשיטא דאפי' יעשה מהן יין אח"ך לא יהחייבו בו בתרומה ומעשר כמו שרא' מדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות תרומות שכתב מר גוי לישראל פירות מחוברין אחר שבאו לעונת המעשרות ומירסן הגוי כו' אינן חייבין כו' הואיל ומירסן הגוי וכו"ש הכל משמכין הגוי לאחר מירוח וכן גבי הקדש אמרין המקדיש פירות חלושין ופדאן קודם גמר מלאכתן חייב לעשר ואם נגמרו מלאכתן ביד ההקדש ואחר כך פדאן פטורים מן המעשרות ששעת חובתן היו פטורות ונבי גוי נמי בשעת חובתן היו פטורות אפילו ענינים ועשה מהם יין:

ואינו רואה סמך למה שנהגו להפריש תרומה ומעשר אלא בשנים קדמוניות היו כרמים להרבה יהודים וגם היו קונים תירוש הרבה בכרמים שהיו היהודים דורכים שם הענינים של גויים וקונים התירוש ולא היו יכולים להבדיל בחביות היין של כרמיהן מהיין שהיו קונים והיו מוצאים ומפריש' מהכל בחושבם שהתירוש של גויים שנטהר ע"י ישראל שהיה חייב ואפי"ה אינו ראוי לבטל מנהג הראשונים להחיר וגם אינו מפרש תרומה ומעשר מן היין העשוי מן הענינים של גויים אבל לעינן ברכה אינו חושש להס' למברכין מחטא ברכה לבטלה ואינו מחפש על מעט יין של כרם ישראל לברך עליו על הפרשת תרומה ומעשר ולהפריש עמו תרומה

אינם רואים בלא לעיר מפני שמחמין לשלמה מאנקונא מתמת עשורו ומפחדים ממנו אז יוכפו ב"ד אותו שיביא הוא עלמין אותן עדי' שאומר רבי יצחק שידעים הדבר כמה היו שוים ספריו יותר ממה שמכרם שלמה מאנקונא שיעידו כדבריו או יבקש עדים אחרים כדאמרין בפרק המפקיד על מארי בר איסק דאתא ליה אחא מבי חזאי כו' ולא אין עדים שיהיו יודעים שזויו הספרים או ישבע שלמה מאנקונא שהיו שוים כך כדבריו ושלל מכרם בפחות משוויים שם כמה דברים אמורים בשאין עדים על שלמה מאנקונא שהוא מלוה ברביה אבל אם העידו עליו שהוא מלוה ברביה לא ישבע מפני שהוא חשוד וגם ר' יצחק לא ישבע מן העעם שכתבתי לעיל ויפסיד בלא שום מין שבעה וכדאמרין:

סימן ז

על דבר להפריש תרומות ומעשרות ויאל' מהתבס' הנהג' הרב במהרי"א מה"ר ר' יצחק ערליץ זצ"ל

כתבתי זה ימים על אותן שהיו מחמירים להוציא תרומה ומעשר ממה שהיו לוקחים מן הגוי במירוח שלהם ואפילו בזירקות שהיו קונים מן השוק כי לכל הפירושי' ובין שיש קנין או אין קנין או מדאוריית' בזמן הזה או מדרבנן שירק של גוי במירוח אין בה משום גורח בעלי כיסין ואפילו במירוח ישראל הוי גורה לגורה ולדעת הרמב"ם ז"ל מריה דלרעא דישראל דסבר דגן תירוש וילנה בזמן הזה דרבנן אטו כיבוש ראשון אפי' ירק בקרקע ישר' דבזמן ראשו' הוי מדרבנן השתא דדגן תירוש וילנה הוו דרבנן ירק הוי גורה לגורה מירוח דישראל בקרקע של גוי הוי גורה שלישי ופטור ואפי' דגן מירוח דישראל בקרקע גוי הוי גורה לגורה אטו דגן דישראל בקרקע שלו בזמן הזה הוי מדרבנן אטו כיבוש ראשון ולפי זה אפי' בענינים שאנו קונים מן הגוי ואנו עושים יין מהם לא היינו חייבים להוציא מן היין תרומה ומעשר אלא שהמנהג פשוט להוציא ואינו רואה שום דרך לחייב לדעת הרמב"ם ז"ל אלא אם נאמר דכולל הדא גורה היא חיוב צדקה שלו ומירוח שלו גוי כדקא' מעיקרא קלא וגם שמת' השטוהו בדורות הראשונים לס' האומרי' דדגן תירוש וילנה מאוריית' בזמן הזה בקרקע דישראל ובקרקע של גוי במירוח דישראל הוי גורה חדא מדרבנן: וכן נראה מלשון ס' התרומות דבקרקע של ישראל חייב מדרבנן ובשל גוי פטור סתם דמשמע אפי' מירסן כיון דעד שעת חלישה הוא של גוי ואח"כ כתב והרואה

שחלשו קודם שגמר מלאכתו וגמרו ישראל חייבים בכל מן החורה כי זכה למדן יחד שהכל חלוי בו דבר חורה שהוא גמר מלאכתו שאע"פ שגדלו כל זורק ביד גוי ונחלשו ואח"ך מכרם לישראל וגמרו ישראל חייבים בכל מן החורה לדגך מיקרי ואח"כ כחב שאס מכר גוי פירושו לישראל כשקן מחזירים אם עד שלא באו לעונת המעשרות וגמרו ביד ישראל כלומר שגמר בישולן ביד ישראל חייבים בכל ואפי' נגמרה מלאכתן ביד גוי דהוי דיגון גוי חייב מדרבנן כיון שבאו לעונת המעשרות ביד ישראל ואם מכרן אחר שבאו לעונת המעשרות מפרש חרומת מעשר ומעשר וזוהן מהם לבעלים לפי חשבון ואפי' גמר גוי מלאכתן חייב מדרבנן וכדלוקימנא דייק לישנא דרבינו ז"ל דבסיפא כחב וגמרו ביד ישראל ולא כחב וגמרו ישראל כדכחב ברישא לאשמועינן דסיפא נגמר בישולן ביד ישראל דהיינו משמעותא דנגמרו ביד ישראל ולא חשב לפרש דאפי' נגמרה מלאכתן ביד גוי מיירי דממילא משמע דאל"כ חייקי דיוקא דסיפא ארישא כמ"ס בחבילות דברייתא דייק עוד שכתב בסיפא חייבים בכל סהם ולא פירש אי מדאורייתא אי מדרבנן ומשום דמיגמר מלאכתן ע"י ישראל חייבים מן החורה ואם גמר מלאכתן ע"י גוי חייבים מדרבנן דמש"ה מהחיס לה סחומי דמיה שכתב לפניו ולאחריו הוא נלמד ולא יחת הכא אלא לאשמועינן שאם לא באו לעול המעשר' ברשות הגוי יזוהן כל החרומות והמעשר לבעלים ואם באו ברשות הגוי לעונת המעשרות אינו זוהן לבעלים אלא לפי חשבון ואח"ך כחב ישראל שמכר פירותיו לגוי כו' ללמדנו שאע"פ שגמרו הגוי כלומר שגמר מלאכת הגוי דהוי דיגון גוי חייבים מדרבנן מיהא לפי שבאו לעונת המעשרות וכתב עוד וכן הגוי שגמר פירות ישראל כו' ללמדנו דמדאורייתא אין הדבר חלוי אלא במי שגמר מלאכתן שאפי' פירות שגדלו בקרקע ישראל ועודם של ישראל אם הגוי גמר מלאכתן פטורים מן החורה ואח"ך כחב מכר גוי לישראל פירות מחזירים אחר שבאו לעונת המעשרות כו' ללמדנו שאע"פ שבאו ברשות ישראל כיון שבאו לעונת המעשרות ביד גוי וגמר הגוי מלאכתן פטורים אפי' מדרבנן:

ודשחא בז"ד אם הישראל עושה יין מאותן ענבים של הכרם שקנה מן הגוי חייב בכל מן החורה אע"פ שלא לקחן אלא לחא' שבאו לעול המעשרות דהא גמר ישראל מלאכתן ומשמע מדברי רבי' ז"ל שר"ך ליתן מעשר ראשון לגוי דהא לא פטר הרב ז"ל מליחן מעשר ראשון לגוי אלא משום דלקחן ישראל אחר שחלשו אבל

ומעשר מן היין העשוי מן הענבים שנקחו מן הגויים אחר מירוח הענבים: אם העשיר משה בכמה"ר יוסף מטראני זלה"ה:

סיני ח

שאלה ישראל שקנה ענבים מחזירים בקרקע אם חייב בתרומה ומעשרות מן החורה ואם ר"ך ליתן מעשר ראשון לגוי אם לאו:

חשיבה ממה שכתב הרמב"ם ברישא ונחלשו משמע דבחר גמר מלאכה אוליגן שאם היה ע"י ישראל אע"פ שגדלו כל זורק ביד גוי חייב מן החורה ואפי' מכרן הגוי לישראל כשהם חלושים ואין ר"ך לומר אם מכרן לו כשהם מחזירים וממה שכת' מכר הגוי הפירות שלו לישראל כשקן מחזירים בקרקע אם עד שלא באו לעונת המעשרות חייבים בכל הא' משמע דבחר מי שגדל ברשותו אוליגן שאם באו לעונת המעשרות ביד ישראל חייבי' בכל הא' משמע ביד ישר' חייבים בכל ואם באו לעונת המעשרות ביד גוי וגמרו ביד ישראל מפרש לפי חשבון וממילא משמע שאם גדלו כל זורק ביד גוי פטורים לגמרי ומשמע דאפי' מדרבנן פטורים מדסהם ליה סחומי וממה שכתב שישראל שמכר פירותיו לגוי כו' משמע דמדאורייתא אוליגן בחר מי שגמר מלאכתן ומדרבנן אוליגן בחר מי שבאו לעונת המעשרות בידו וממה שכתב מכר גוי לישראל פירות מחזירים אחר שבאו לעונת המעשרות ברשות הגוי ומירחן הגוי כו' הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות הגוי ומירחן הגוי כו' משמע דחרתי בעיני לפטור באו לעונת המעשרות ברשות הגוי ומירחן הגוי הא באחד מהם שהא' ביד ישראל חייבים וז"ל דהא ודאי מדאורייתא בחר מי שגמר מלאכתן אוליגן וכילפינן מדכתיב דגך ולא דגך גוי הילכך כל דלידגן ביד ישראל חייב מן החורה אפי' נגמרו כל זורק ביד גוי ואפי' מכרן הגוי כשהם חלושים וממילא שאם גמר הגוי מלאכתן פטורין אפי' גדלו כל זורק ברשות ישראל ואפי' עודם של ישראל דמ"מ דיגון גוי הוא ומיכו מדרבנן כל שבאו לעול המעשרות ביד ישראל חייבים אע"פ שדיגונם ביד גוי ומינה היכא שבאו לעונת המעשרות ביד גוי אע"פ שמכרן לישראל ונגמרו בשולו בידו אם גמר מלאכתן גוי פטורים אפי' מדרבנן:

ועיפי הדברים האלו זכינו ליישב דברי הרמב"ם ז"ל שפחה דבריו יאיר פירות הגוי שגדלו בקרקע כו' פטורים שנא' דגך ולא דגן גוי ואם לקחם ישראל אחר

תמורה הראוי לשריפה שריפה והראוי לקבורה קבורה ה"ה בני האי גוונא הואיל וראוי לזילוף ע"כ ולא פליגא המחני' דתרומה עמאה דחנן נמי החס במחני' בסוף תמורה ואלו הן הגשרפין חמך כו' תרומה עמאה והעלה כו' והדר חנן מדליקין בפה ובשמן של תרומה ופירש דמשום דלכל תרומה עמאה עם חמך ועלה דליבור הגאה יינהו כי הכי ללא חטעי שגס תרומה עמאה אסורה בהגאה הדר חנא ומדליקין בפה כו' משמע דאע"ג דחנן דגשרפין דאס יש דרך אחרת לשורפן ויהיה יגהה בהן כגון השקח פח והדלקת שמן בני וכו' לנקברין דהיינו כשאין יכול ליהנות בהן אבל אם יכול ליהנות בהן חילוף יגהה כציוה הלל ולא חיישי לתקלא דהכי הלכתא דהא אקשו מיייהו החוס' פ"ק דשבח אהא דאמרינן אלא גזירה משום תרומה עמאה ביד כהן ומשאי לה לזרעה ואחי לירי תקלה וכחבו החוס' והא דהכא חיישינן לתקלה ובסוף פ"ק דפסחים אמר בית הלל חטעה זילוף איכא למימר דהכא מודה בית הלל דפעמים דלריך לשהות שגה שלימה עד שעה זריעה וכן סוף מסכת קמח משמע דאע"ג דמחני' סחמא סוף פ"ק דתמורה דנקברין אפי"ה אי אפשר בתקנתא חילוף כציוה הלל עבדינן לה ולאו דוקא כהן אלא אפי' ישראל יכיל ליהנות בתרומה עמאה כשקנאה מכהן בול וכדאיתא פרק כל שעה אבא שאלו גבל של בית רבי הוה והיה מחמין אלו חמין על תרומה עמאה ללוש בהם עיסה בטרהה ופי' רש"י ז"ל שהיו לוקחים אותה מהכהנים בול ע"כ ואע"ג שכתבו החוס' בשם רבינו חס דלכהנים של בית רבי היו עושים לישאל לא שרייא אלא הגאה שאינה של כילוי כדאי הוא רש"י להמוך עליו בשעת הדחק ובמסכת תרומה על ההיא דין של תרומה על ההא דין של תרומה שנתגלה ישפך כחב הרב רבינו משמע ואף לזילוף לא חזי משום סכנה משמי' דבתרומה עמאה דחייא לזילוף עבדינן בה זילוף וא"כ הכהנים יכולים ליהנות ציין של תרומה עמאה לזילוף אפי' לפי דעת רבינו חס וישראל נמי לדעת רש"י ז"ל שיקנה אותה בול מן הכהנים וליכא כלל משום תקלה לבית כלל כדאמרן וכו"ש השתא דהוי דרבנן וכו"ש בזמן הזה דאין הכהני' רגילים לאכול בתרומה דטולא עמאה וכל שכן לישראל דלא חייא ליה כלל לא טהורה ולא עמאה אלא עמאה ברשות דליכא תקלה דכ"ע פירשין מינה כחמך של הקדש דפרשי' אינשי מייהו ואע"פ שאין אגמנו רגילים צולו' דערבה כל שמחה בהיותנו בגלות אפי"ה לכבוד שבתות וי"ט אחר כיבוד הבית בערב ימלאו בעלי

אם לקמן קודם שנחלשו נותן כל התרומות ומעשרות לבעלים ואם הישראל הקונה הזה רוצה לאוכלן ענבים אם בולח ע"י ישראל חייבים בכל מן התורה אפי' לקמן אחר שנחשלו כל ארכן דהא אידנן ע"י ישראל דכין דרוצה לאכלן ענבים צירחן זו היא גמר מלאכתן וגם בזה צריך ליחן המעשר ללוי ואם בולח ע"י גוי בזה יש לחלק שאם נשלקתן מן הגוי עדיין לא בלו לעונת המעשרות חייבים בכל מדבריהם דכין שבינת אין חייב אלא מדבריהם וגם בזה נותן המעשר ללוי וכמו שדקדקתי בסמוך דלא פטר הרמב"ם מליחן מעשר ראשון ללוי אלא משום דלא לקמן אלא אחר שנחלשו ואם נשלקתן מהגוי כבר בלו לעונת המעשרות אם בולח ע"י גוי שטור מן הכל אפי' מדרבנן דכין דבלו לעונת המעשרות ביד גוי וגם בולח הגוי לא לחמור ביה רבנן ועונת המעשרות לענבים שייגו בפ"ק דמעשרות שהיא משהבאישו יפי' הרמב"ם שיתרכחו ויזדכחו כ"כ יוגי הענבים עד שיראו הגרעיינים מבחך לרוב המים שבתוכם וכן כתב בפ"ב מהלכות מעשר הענבים משראה החרץ שלהם מבחך אח זה השיגה ידי לעלות דכין זה על פי דברי הרמב"ם ז"ל והשי' ימלאו משגיאות וידריכוו דבר' אמח האם העיר

י"פ בכתוב' ד' אש"ח ק"ו

סימן ז

מה יבנה פתומ' בזמן זה מהרב במהר"ם מה שערבתי וכו'

בבל השנים היה קשה בעיני כשהייתי מפריש תרומה ותרומה מעשר מן היין להשליכו אחר החביות כי יש לזול בקדושת התרומה אע"פ שהיא עמאה ובמחני' דסוף תמורה חנן את שדרכו ליקבר יקבר דהיינו משקין של תרומה עמאה דאין ראויין לשרפה דנקברין וזאת השפיכה שאנחנו שופטין אינה קבורה והקבור' אפרה אסור והיא גיחה לבכור ולכחבי הקודש הבלואים ושנפסלו ועכ"ז לא נפסדה כל קדושתם וכמו ק התרומה הטמאה לא נפסדה כל קדושתה בהיותה עמאה ועל זה נחתי אל לבי לדרוש ולחקור אם ימלא אמה חיקן או אמה הגאה בתרומת היין כיון שאין נוהגים בה קבורה כמאזנה בשפוך אותה על פני הארץ ולדרום עליה וראיתי הא דחנייא סוף פ"ק דפסחים וסוף מס' קמח חבית יין של תרומה שנטמאה בית שמאי אומרי' תשפך חבל לשו' הבילה כלומר ולא לזילוף דילמא אחי למיחשי וב"ה אומרים חטעה זילוף אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי אני אכריע כו' ואמרו לו אין הכרעה שלישיית מרענא וכחבו החוס' אע"ג דתרומה עמאה בשרפה דמחני' סוף

מעשה שיקנו אותה מן הכהני' צול לזלף הבית לריח טוב
לכבוד שבתות וי"ט נאס

משה בר יובב מטריני

סימן י

בחנה לארץ שמינס מפרשים הממנות לנהיגים בזמן הזה הם
יפה הם יבועים

שאלה זירינו רבינו על מה שנהגו ישראל בזמן
הזה בחולה לארץ שאינם מפרשים הממנות של כהונה
מן הכהמות ששוחטים להם אם יפה הם עושים או לא:
חשובה לע"ד גראה שהם חייבי' להפריש הממנות
ליחנם לכהנים חברים אם ימלאו שם והן קודמין לכהן
עם הארץ שהרי משנה שלימה שנינו במס' חולין בריש
פרק ארבע ת"ל והלחיים והקיבה נוהגים בנאך ובחולה
לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית בחולין אבל לא
במוקדשין ע"כ וכ"כ הרא"ש ז"ל בפסקיו שם וכן כתב
הטור ביוזרה דעה בסיומן ס"א שהרי לא חילק שם לשון
הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ט מהלכות ביכורים שנוהגים
בין בנאך ישראל בין בחולה לארץ ובכל זמן מה שלא
עשה כן במזאת ראשית הגו שכתב שם בסיומן של"ג ח"ל
דבר חורה ראשית הגו נהג האידנה בחולה לארץ אלא
שלא נהגו כן עכ"ל. וכתב כן משום הא דלמריקן החס
נהגו עלמא בראשית הגו כרבי אלעאי. והוא ז"ל כתב
שם בסיומן ס"א כי רש"י ז"ל פתק שאין נוהגים בזמן
הזה וכן כתב הרמ"ה ז"ל:

עוד כתב שם בסוף דבריו כי כן נוהגים העולם
זה משום דלמריקן החס בפרק ראשית הגו דנהגו עלמא
בראשית הגו כרבי אלעאי בזמן הזה א"כ הוא הדין נמי
בממנות דכולהו חד טעמא הוא דגמריקן נחיינה נחיינה
מתרומה ולא כתב כן הדין בפירוש לפי שאמרו שם נהגו
וכל הינא דלחמר נהגו לא מבעיה דלא דרשיקן ליה
בפרקא אלא אפי' אורי' נמי לא מוריין ואי עבדי לא
מהדריקן להו:

ואיברא כי הרב ז"ל לא דק בלשניה דקאמר בשם
רש"י שאין נוהגין בזמן הזה דהא רש"י ז"ל לא חלה
הדבר בזמן אלא במקום דהכי איחא בפרק ראשית הגו
אמר רב נחמן בר יצחק האידנה נהגו עלמא כחלת סבי
כר' אלעאי בראשית הגו דהיא רבי אלעאי אומר ראשית
הגו אינו נהג אלא בנאך וכתב רש"י ז"ל כרבי אלעאי
בראשית הגו והוא הדין בממנות כיון דחד טעמא הוא
דיליף נחיינה נחיינה מתרומ' דק מלינו בפ"ק דשבת
לקאמ' החס רב חסדא היה נקיט בדידה תרתי מתחא

דחורא כו' וכתב שם רש"י ז"ל חז"ל דרב חסדא בחולה
לארץ הוה לא ילפיין מהכל דממנות נוהגות החס בזמן
הזה דהאידנה נהגו עלמא כר' אלעאי בראשית הגו וכן
ממנות בימי רב חסדא אכתי לא נהגו עלמא כרבי
אלעאי ובימי רב נחמן בר יצחק נהגו כותיה בראשית
הגו ולא בממנות והשתא קא חוינא דנהגו אף בממנות
וכי הכי דלחזוק במנהג בראשי' הגו בימי רב נחמן ולא
מחייא דכו ונהגא כותיה השתא דנהגו בממנות ולא
משניקן ממנהג' עכ"ל:

ועוד נמלא בחשובה לרש"י והביא' המרדכי ז"ל
בפ' ארבע וכן הביאה בעל ח"ו והביאה בשמו בנהג'
בפסקי הרא"ש ז"ל בפרק ארבע ח"ל ושאלת על ארבע
והלחיים והקיבה למה לא נהגו ליחנם בזמן הזה בח"ל
והלא משנה שלימה היא ששנינו שנהגין בפני הבית ושלא
בפני הבית בכל מקום ונהגו כן אמוראי בחראי' חשובה
לרש"י ז"ל נאמיים עלי דבריכם מי ימחה ביד הנוהגים
כל הנוהג חבא עליו ברכה אלא נהגו העם כרבי אלעאי
דכס שפטר בראשית הגו בזמן הזה בחולה לארץ הוא
הדין ממנות דחד טעמא הוא דגמריקן נחיינה נחיינה
מתרומה והנוהג יטול שטר דכל הינא דלמריקן נהגו לא
מיבעייא דלא דרשיקן ליה בפרקא אלא אפילו לארוי
נמי לא מוריין ואי עבדי לא מהדריקן להו עכ"ל והרא"ש
ז"ל כתב בשם הרב רבינו מאיר מרוטנבורק שממנות
כהונה נוהגין בכל מקום כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה'
בכורים אע"פ שכתב עשירי מהל' בכורים כתב כי
ראשית הגו אינו נוהג אלא בנאך כרבי אלעאי עכ"ל
בממנות כתב שנהגין בין בנאך בין בחולה לארץ וכן
כתב המרדכי ז"ל בפרק ארבע ח"ל ורבינו מאיר כתב
דדבר פשוט הוא דממנות נוהגות אף בחולה לארץ ח"ל
בהא סלקין ממנות אף בחולה לארץ ואע"ג דלמריקן
בפרק ראשית הגו אמר רב נחמן בר יצחק נהגו עלמא
כחלת סבי כרבי אלעאי בראשית הגו שאין נוהגין בחולה
לארץ והחס מפרש טעמא דרבי אלעאי דיליף נחיינה
נחיינה מתרומה ואיבו פטר בין בממנות בין בראשית הגו
מהאי טעמא דכתמיא החס רבי אלעאי פטר בממנות
וכי היה רבי אלעאי פטר בראשית הגו ומיבו אן לא
קי"ל הכי כותיה אלא בראשי' הגו ולא בממנות מדלא
קאמר נהגו עלמא בממנות ובראשית הגו כרבי אלעאי
ורב נחמן בר יצחק גופיה דאמר נהגו עלמא כרבי
אלעאי בראשית הגו בממנות אשכחן ליה דקיים גלימא
למאן דלא יקיב מתחא בפרק ארבע וליכא למימר
שהיה מחמיר אע"פ שלא היה לריך דאי בעי לאחמורי

החס בפרק חולין מכריז רב עמרם האי מאן חרע כשוחא בכרמא לחרע כרבי טרפון אבל כרבי יאשיה לא קאמר וכן כפרק מי שמתו רוב תנאים ואמוראים סברי ללא כרבי יאודה בן בתירה ורפ"ה פסיק הכא הלכתא כרבי יאשיה וכרבי יאודה בן בתירה וכרבי אלעאי וכבר רב נחמן בר יצחק אלו השלשה יחד לפי ששתיקה בהם המנהג ואיך גופיה קאמר לעיל דקייס אטמא כי כן היו נוהגים בתחלת ימיו ועל זה סמכו ויגהו בן גדורות האחרונים והרמב"ם ז"ל כתב דטוהגי' בזמן הזה וכן כתב רבינו מאיר מרוטנבורק והעולם לא נהגו כן עכ"ל:

עוד כתב שם שלחי פרק רהשית הגו ח"ל ורע"ג דאמר רב נחמן בר יצחק האידינא נהוג עלמא כרבי אלעאי בראשית הגו ופריש' דהוא הדין במתנות הא' הרינו רבנן בהלכותהו ומשום דרב נחמן בר יצחק לא פסק בהדיא הלכתא אלא אמר דנהוג עלמא הכי ופי' איכא דוכחא ללא נהוג שידעו להלכותיהן עכ"ל והנה כתב הרב רבינו נסים ז"ל בפירושו להלכות דפרק ראשית הגו ח"ל כתב רש"י ז"ל דהוא הדין במתנות שאין נוהגות אלא בארץ ועצמו משום דאמרין בגמ' דבבירא ליה לרבי אלעאי דמתנות ויראשית הגו אין נוהגות אלא בארץ ויליף חרייהו מנתינה נתינה דתרות' דמה תרומה בארץ אין בחוזה לארץ לא אף הכא נמי בארץ אין בחוזה לארץ לא וכיון דנהוג עלמא כרבי אלעאי בראשית הגו אלמא דבבירא לכו דילפינן נתינה נתינה ומעשה הוא הדין למתנות אבל הדבר קשה דהא מיליה פסקין דהארוע דהיינו במתנות נוהגות בחוזה לארץ דהא רבנן בחראי דבבב קאסי בהו אטמא וגלימא ובפרק הבא על יבמתו נמי אמרין גבי חברי דאחו לבבב גזרו על שלשה בשביל שלשה על בשר מפני המתנות אלמא מתנות ראו לנהוג בהן בכל מקום לפיכך יש לומר דנהי דמאן דאית ליה הלכתא כרבי אלעאי בראשית הגו פסק נמי כוותי' במתנות מטעמא דכחבינן אפילו הכי רב נחמן לא פסיק הלכתא כר' אלעאי אלא נהוג עלמא קאמר וכל היכה דאמרין נהגו אי אחו לאורויי לא מורין כדאיתא בפרק בשרא דמעניות הילכך רע"ג דמתנות כהדדי נינהו בהדי ראשית הגו אפילו הכי אי נהוג נהוג ואי לא נהוג לא מקילין להו ויש אומרים עוד שאפילו נהוג כוותיה במתנות לאו מנהגא הוא דרע"ג דטעמא כרבי אלעאי ראשית הגו ובמתנות משום דיליף נתינה נתינה הוא ולדבריו אי אפשר לחלק ביניהם אפי' הכי נהוג עלמא כוותיה בראשית הגו ולאו מטעמיה אלא משום דאמרין

אנפשיה דוקא הוה היה לאחמוריי לא לאחריס למקנסהו שלא מן הדין אם איתא דקיימא לן כרבי אלעאי במתנות וליכא למימר מקומות מקומות איכא דוכחא דנהוג כרבי אלעאי במתנות וראשית הגו ואיכא דוכחא דלא נהוג ורב נחמן בר יצחק דקייס גלימא בדוכחא דלא נהוג כרבי אלעאי הוה דהא ליחא מדקאמר נהוג עלמא משמע דכולי עלמא נהוג כן ועוד מדקאמר נהוג עלמא לכלל הפחות במקומו נהגו כן וקייס גלימא משמע נמי במקומו אלא ע"כ בראשית הגו ולא במתנות וכמו שאפרש הטעם ועוד ראיה דאשכחן אמוראי טובא בבבב דהו מפרשי מתנות ולא אשכחן שום אמורא בבבב שהיה מפרשי ראשית הגו והיינו טעמא משום דנהוג עלמא כרבי אלעאי בראשית הגו ולא במתנות:

ועוד ראיה דאמרין פרק שוה הין כל היכא דתימא בין בארץ בין בחוזה לארץ שלא לטורד לבד מראשית הגו לאפקוי מרבי אלעאי דאמר דאין ראשית הגו נוהג אלא בארץ ואדרבא טפי הוה ליה למימר ממתנות דפרק הארוע נהגה קודם ראשית הגו והא דפרק הארוע חמי בארץ ובחוזה לארץ לאפקוי מדרבי אלעאי ח"כ הדר קחמי בארץ ובחוזה לארץ בראשית הגו שלא לטורד דמפרק הארוע שמעינן לאפקוי מדרבי אלעאי כיון דאידי ואידי חד טעמא הוא ומאי דסבר כוותיה בהאי סבר בהאי ומאן דפליג עליה בהאי פליג עליה נמי בהאי ובתשו' רב האי גאון ז"ל כתוב שמי שאינו נוחן חייב יודוי דאמר רב חסדא האי טבאחא דלא יתיב מתנתא כו' עכ"ל וכן פסק רב אלפס ז"ל דמתנות נוהגות אף בחוזה לארץ אבל רבוחינו בעלי החוס' ז"ל דחקו על הא דקאמר לבד מראשית הגו וכתבו דהוא הדין לבד ממתנות וחדא מייניהו נקט עכ"ל:

אכונם הראש"ש ז"ל בפסקיו דפרק ראשית הגו כתב ח"ל ופרש"י ז"ל כיון דנהוג עלמא כרבי אלעאי בראשית הגו הוא הדין נמי במתנות דחד טעמא נינהו משום דיליף נתינה נתינה מתרומה ורע"ג דלעיל בפרק הארוע סברי כולהו אמוראי דמתנות נוהגות בחוזה לארץ גם בראשית הגו היו נוהגים בו באותם הדורות ושוב בדורות האחרונים חזרו לנהוג כרבי אלעאי בשניהם ולהכי קאמר האידינא נהוג עלמא רע"ג שעד עשה לא נהגו כן וכן לענין כללים ברוב המקומות בהלמוד סוברי' האמוראים דלא כרבי יאשיה בשבת בפרק הולין שלחו ליה בני בשכר ללוי כשוחא בכרמא מהו שלח להו כשוחא בכרמא ערובא ופריך ולישלח כרבי טרפון דאמר כשוחא בכרם אינו כללים ולא פריך ולישלח להו כרבי יאשיה וכן קאמר

בגמרא גבי פלוגתא דרבי אלעאי ורבין בבהמת השוחטין
 אי מחייבא בראשית הגז או לא דטעמא דרבי אלעאי
 משום דכתיב כו' ולא של שוחפות ואמרין לדלדיה
 לא נריך למיעוטי שוחפות גוי דפקא ליה מרשי' דקרא
 דכתיב ראשית דגןך ולא של שוחפות הילכך גמר כן
 בראשית הגז מתרומה לבעני שוחפות גוי ומיותר ליה
 לאך למיעוטי שוחפות ישראל ומשום הכי נהוג עלמא
 בראשית הגז כותיה משום דבהאי קרא הוקש ראשית
 הגז לתרומה לא מטעמא דנתיבה נתיבה ולפיכך מתנות
 שלא הוקשו ונהוג בהנהגה לארך דילפתא דנתיבה נתיבה
 לית לן ואין זה נוח לי דבגמ' מוכח דהא לא הקשה
 הוא כדי שילמוד ראשית הגז מתרומה למה שלא הוזכר
 בפסוק זה דהא אמרין החס אי בעית אימא שוחפות
 דגוי בתרומה דרבין סיובי מהייבי וחס אימא דהקשה
 גמורה היא הוה ליה למיעט שוחפות דגוי בתרומה
 מהקשה דראשית הגז דוק ותסכה ללא ודאי משמע
 דמאי דאמרין לרבי אלעאי לאו בהורח הקשה ללא
 דקרא כלומר דלפילו לא כתב רחמנא לאך כיון דכתב
 ברישא דגןך משמע ולא של שוחפות אפי' לא כתב ללא
 ראשית גז בלבד משמע דקאי אמאי דלעיל מיניה דיינו
 שלך ולא של שוחפות ומעשה נריך ליתן טעם למה נהוג
 כרבי אלעאי בראשית הגז ולא בתחנות והרב רבינו
 זרחיה הלוי כת' דאפש' ללא נהוג עלמא בימי דהכילה
 כרבי אלעאי האויל ופק מפותיה דרבי יוחנן כל האוכל
 מבהמה שלא הורמו מתנותיה כאלו אוכל טבלים ותרומה
 טבלא בהנהגה לארך מדרבין ובהא לפילו רבי אלעאי
 מודה וגם זה אינו מחזור:

יאפשר לי לומר שראו דבריו של רבי אלעאי
 בראשית הגז ולא ראו אותם במתנות משום דראשית
 הגז מעורב עם הלוקן של ישראל דומה לתרומה וראוי
 ללמוד ממנה בנתיבה נתיבה משא"כ במתנות שהם
 מובדלות ועומדות דמש"ה נמי פרכין עליה דרבי אלעאי
 בגמ' אי מה תרומה טובלת אף ראשית הגז עובל
 ומפרכין עליך אמר קרא וראשית גז לאך תחן לו
 אין לך בו ללא מראשית ואיך ולא פרכין הכי במתנות
 דפשיטא לן דמתנות לא דמה לתרומה אע"ג דרבי אלעאי
 מתנות יליף נמי מתרומה נתיבה נתיבה ומש"ה אין נמי
 כיון דראשית הגז דמי לתרומה עפי מתנות מסתברא
 לן טעמיה דרבי אלעאי דראשית הגז דנתן אמר רחמנא
 בתרומה לאגמורי אראשית הגז דדמיא ליה כתיבה ולא
 מסתברא לן במתנות ללא דמו לתרומה וכן דעת הרמב"ם

Awkoth Rouchl.

הרב בעל ספר מטוח גדולות כחב בחלק מטוח עשה
 בסיומן קמ"ב ח"ל ועוד שינוי המחנות ומהגות בכל מקום
 אף בחזנה לארך ואף שלא בפני הבינה ומהגות בחולין
 אבל לא במוקדשין ופי' רש"י ז"ל במס' שבת ממחר שנהגו
 העולם כרבי אלעאי בראשית הגז שאינו נוהג אלא בארך
 ואינו רואין שנהגו ק גם במתנות לא משניק מהגנא ויש
 ליחן טעם דמחר טעמא נפ"ל מדרבי אלעאי דחרווייהו
 יליף נחיינה נחיינה מחרומה וכמו ק עושה ג"ש זו מחני'
 מחרומה לענין אחר צפ' ראשית הגז עכ"ל. ואני כבר
 הוראחי למעלה בחשו' רש"י ז"ל דלון מורין ק להשאל
 על זה וגם כי הנתון מתנות בח"ל חע"ב ולא היו עושה
 דבר שאינו לריך דנקרא הדיוע כדאית' בירושלמי ח"כ
 גבי הוראה להשאל כוליה עמלא מודים שמורים לחייב
 בחזנה לארך לחת המתנות:

זאת לא זאת כי גדולה מוחה אני אומר לע"ד
 נראה כי נוכח להורות אף בכלתי בשאל המתנות בח"ל
 הואיל והדבר ילא מפי הגדולים הלל הם רב האי גאון
 והריא"ף והרמב"ם ז"ל אשר אהמו מהגים על פיו בכל
 הגלילות הללו א"י וסביבותיה עוד יש להוכיח שראוי
 להורות כן אף לרוקיים בח"ל מאחר שגם רבים וגדולים
 מהגאונים האחרונים מהסמיים שיש לחת המתנות בח"ל
 וכמ"ש ראוי לפסוק כמותם מאחד שגם הם ראו המנהג
 וכדברי הראשונים המקיימים אותו ועכ"ז חלקו עליהם
 בהוכחות נכוחות אינהו קים להו דברי הראשונים טפי
 מיא ואילו חזו דליונו חזו למיסמך עליהן לא הוו
 פליגי עלייהו. ויש לי ראייה ע"ז ממה שכחב הריא"ף
 ז"ל בהלכות דסו' מסכת עירובין ח"ל ואן לא סבירא
 לן הכי דכיון דסוגייה דגמ' דילן להיחרא לא איכפת לן
 דמאי דאסרי צגמ' דבני מערבא דעל גמ' דילן סמיכין
 דבחרא הוא ואינהו הוו בקיאי בגמרא דבני מערבא טפי
 מיא ואם לאו דקים להו דהאי מימרא דבני מערבא לא
 דסמנא היא לא קא שרו לה אינהו עכ"ל

הרי לך להדייא שהוא פוסק כבחראי אפילו לקולא
 ומה גם עשה בנזשא דיון דבחראי מחמירי ומוכיחים
 דבריהם בהוכחות נכוחות למצין על הדרך שכחבו.
 עוד יש לי ראייה ע"ז מהא דגרסינן בכתוב' פי' מציאת
 האשה חלי ליה רב לרבי בניי חייטו האחים ששעבדו מהו
 סי' עד בין מכרו ובין משכנו מוציאין לפרנסה כו' עד ורבי
 יוחנן אומר אחד זה ואחד זה אין מוציאין כו' איבעייה
 להו לרבי יוחנן לא שמיע ליה הא דרבי ואי שמיע ליה
 הוה מקבלה או דילמא משמע שמיע ליה ולא קבלה כו'
 ושקיל וטרי החס' למיפשט דשמיע ליה ודחי לה וכחב רב

האי גאון ז"ל בחשו' ח"ל עכשו באנו לחקור דברי
 רבי יוחנן שהוא בחראה מימר אמרין ששמע דברי רבי
 מוציאין לפרנסה וראה בהם קושייא ודחאם וכיון שדחאם
 רבי יוחנן שהוא בחראה לא עבדין כרבי או דילמא לא
 שמע אוחס שאילו שמען לא היה חולק עליו ח"ש כו'
 עד נמצא דלא היפשיטא או שמיע ליה אי לא שמיע
 ליה הלך מספקא לא מחזיקין פלוגתא בין לרבי יוחנן
 בין לרבי עכ"ל וק כחב מוהרי"ק ז"ל בחשו'ותיו בשורש
 פי' ח"ל שהרי בכמה מקומות אנו פוסקים כדברי
 האחרונים ומשום האי טעמא פסקו הגאונים אשר מסרו
 לנו את החזרה דמאביי ורבה ואילך הלכא כבחראי
 ואפי' בחלמיר נגד הרב והטעם מחבצר יפה מחוך דברי
 הריא"ף ז"ל שכחב בשלהי מסכת עירובין כו' עד והרי
 לך דאע"ג דלזירא דר"י מחכים וחד מינייהו כחרין מיא
 כדאמרינן בכתובות פ' המדיר וכן במנחות בפי' החלכת
 מ"מ הלכה כחלמוד בבלי נגד חלמוד א"י משום דבחראה
 הוא וידע במילי דחלמוד א"י טפי מיא ואפי' להקל
 סמיכין אגמרא דילן מהאי טעמא כמו שכת' רב אלפסי
 וה"ה והוא הטעם דהלכה כבחראי מאביי ורבה ואילך
 לפי שראה לע"ד משום דבחראי ידעי במילי דקמאי
 אבל קמאי לא ידעי במילי דבחראי ומדחזיקין דבחראי
 לא חשו למילי דקמאי אלמא דקים להו דמאי דאמרי
 קמאי בהאי לאו מילי דסמנא יניהו כו' עד דעד אביי
 ורבה לא היו החלמידים לומדים אלא ע"פ קבלת
 רבותיהם כפי מה שהיו שונים להם מהם היו שונים על
 פי רבי חייא ורבי הושעייא ומהם ע"פ משנה בר קפרא
 או מחניחא רבי לוי או מחני' רבי שמואל וק כולם
 ומשום כך ראוי לפסוק כדברי הרב כיון שהחלמיד לא
 ידע אלא מחוך דברי רבו דברי הרב ודברי החלמיד
 דברי מי שומעין אבל מאביי ורבה ואילך למדו כל
 הדעות ר"ל משנה רבי חייא ורבי הושעייא ובר קפרא
 כו' ולפיכך ראוי הוא לפסוק כדברי החלמיד משום
 דבחרא הוא ולפעמים שהרב הולך לשיעור אחד מהבירייחות
 גנון משנה רבי חייא ורבי הושעייא והאחרון זקוק מנה
 ברייתא אחרת גנון משנה בר קפרא או איך דלון
 הלכה ק או בהפך או לפעמים לא עיין הרב בחלל מהני
 מחניחא והחלמיד עיין בה ודקדק ממנה שלא כדברי רבו
 וכמו שהוכיח הוא ז"ל במישור דבריו שם ע"כ וכ"כ ג"כ
 הוא ז"ל בחשו'ותיו בשורש ז"ד ע"ש וא"כ ראוי והגון
 הוא להיות נוהגים המתנות אף בכל מקום בח"ל וכל
 ישראל שלא יהיה נשוי לוייה או כהנא או שלא נשחחף
 בזהמה ההיא עם גוי או עם כהן ירשם חלקו בצולה

חברו עליו אחיו וביח אביו אמרו לו מקום שאבותיך ואבות אבותיך זהו בו ליסור אחת תהיו בו החר דרש לכן מקרא זה וכתח נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההם היו בני ישראל מקטרין לו וקרא שמו נחשתן אפשר בל אסא ולא ביערו בל יהושפט ולא ביערו והלא כל ע"ז שבעולם אסא ויהושפט בערום אלא מקום היינו לו אבותיו להגדר בו אף חזי מקום היינו לי אבותי להגדר בו מנאן לת"ח שאמר דבר הלכה שאין מוסיחין אותו ואמרי לה שאין מוסיחין אותו ואמרי לה שאין מוסיחין אותו ע"כ שהרי ראוי בזה בכמה מקומות כי לו לבד עושה ליסור בעל הבהמה בעוברו על מצוות עשה של תורה כפי סברת הרמב"ם ז"ל והרי"ף ז"ל ורבינו האי גאון ז"ל ושאר הפוסקים האחרונים אשר זכרונו אלא גם אוכל מבשר הבהמה ההיא עובר באיסור אם יודע שלא הורמו מתנותיה וכמו שכתבו רבותינו בעלי התוס' ז"ל פרק הורוע ח"ל בדיבור המתחיל הכי גרסינן כפי רבינו הגאון שבעה נכסי כהן כו' ולא חשיב הכא כל עשרים וארבעה מתנות כהונה דרש' לקמן בפרקין דלא חשיב הכא אלא הכך דאסורי' לורים והם ממון כהן והוא דחשיב מתנות אע"פ שמתרות לורים משום דטבילי דמנו לתרומה כדאמרין לקמן אע"כ דלית הלכתא הכי היינו דלא היו כאוכל עבדים אבל מ"מ איסורא אינא לאכול הבהמה שלא הורמו מתנותיה איך לא חשיב אלא מידי דבר אכילה עכ"ל: י"בן לע"ד נר' שכל אשוי ח"ל אשר בגלילות הללו סביבות א"י מאחר שהם נוהגין כל דבריה' עפי' הרמב"ם יש לנהוג כמותו גם במתנות ומה שנהגו שלא לתת המתנות עד עתה היה מנהג בעשות ולא מפני שנהגו כרבי אלעאי שהרי גם בל"י מקודם בזמנינו לא היה נוהגין לתת המתנות דלא כהד ואפי' פה ירושלים חובב"א לא נהגו לתת המתנות אלא מקרוב עפי' החכם השל' הרב כמוהר"ר לוי נ' חביב זלה"ה שהוא נהגו בהסכמת הכהנים לתת דמי המתנות חזי כסף לגדי ולבהמה דקה כסף ולבהמה גסה שני כספים ומינה כסף שגבל העשות בזה בל"י כך ככל העשות בח"ל במקומות אשר נוהגים עפי' הרמב"ם ז"ל גט בשאר הדברים וסבת העשות לראשונים בזה הוא להיות שהמתנות הם ממון שאין לו חובעים לכן הכהנים לא שמו לבם גם לזאת וגם החכמים הקדומים חלקם בחיים העליונים עין בדבר כי לא היה מוטל עליהם יען שלא נחרעם לפניהם שום כהן ע"ז לחושבו שאם לא נתנו אותם אליו אולי נתנו אותם לזולתו וחלקו אין ראוי

3*

כשישחט אי זו בהמה או כיו ראוי לתת לכהן חכם אם אפשר שימלא שם והוא קודם לכהן ע"ה ויתן לו המתנות שהם הזרוע הימני ממנה והוא מפרק הארבעה הנמכרת עם הראש עד כף היד שקורין אוספאלה והם שני פרקים והלחיים והם מפרק של לחי עד פירקא של גרנת שהיא טבעת הגדולה ויתנם עם הלשון שביניהם ועם העור ועם האמר שבראש הכבשים והשער שבראש החייםים שאינו ראוי למנוג הראש ולא להפשיט עורו קודם שיחגרו לכהן והקביה לריך לחנה לו עם כל חלבא פימי וחיטון אלא א"כ נהגו הכהנים בל"י להניח החלב לבעלים או ראשים לעכבו ויכול ליתן הזרוע לא' וקביה לא' ולחיים לשנים ובשור הגדול יכול לחלק הזרוע לשנים לכל א' פרק א' ואם אין שם כהן ישום המתנות בדמים ושויין ויתן הדמים לכהן כשימלא דבהא אמרינן מה לי הן מה לי דמיהן וכן אם יש שם כהן ונחפשו עמו בדמים אם מעט ואם הרבה יתן הדמים לכהן ויאכל המתנות שהרי כאן יכול ליתן לישראל המתנות ואפילו במחנה ולהיות המתנות ממון שאין לו חובעים לפי שלכל אחת כהן שיראה יתנם ומצי' לדחויי לכולהו וקיימא לן בפרק הזרוע לא נתן המתנות לכהן אלא אכלן או הפסידן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים וללאח ידי שמים לריך לפרוע דמיהן כשיווייהן לכהן לכן אמרו ח"ל כי הדין של כהן עם הטובה וע"ז ראוי לטובה שלא ישחוט לשום ישראל החייב במתנות או לכהן ולוי השוחטים ומוכרים עד שידע בודאי שנתפשו עם הכהן בכל אשר יספק או שיקח המתנות חסת ידו לתתם לכהנים ובה ילא י"ח:

ועתה אומר חזי במעני עניי לבל יהשדתי שומע לומר כי נתייחרתי בהוראה זו והפחתי על מדותי ונכנסתי לפנים ממחילתי להורות כנגד המנהג אשר הכל נהגו משנים קדמוניות והלא אפי' גדולי המורים המחמירים בזה גאוניס ראשונים ואחרונים לא יוכלו לבטלו ואיך ימלאני לבי ליקרב הלום ובמקום גדולים עדייפי לכלום ואיך אכריע דבריהם בדין התורה ודעתי קצרה וסרה ואף כי במקום אריות שבחבורה אשר לא יחטאו השערה לכן להשיב על חוכמתי אומר כי להשיב לשואל באחי ומחוך כך פי בהוראה הרחבתי יען וביען מאמר רבי מנחם וכתרתי ובהוראת האמת בחרתי את אשר אהבתי ובדרך המאמר ההוא דרכתי כדאיתא במס' חולין פ"ק דגרסינן החם העיד רבי יהושע בן זרח בן חמיו של רבי מאיר לפני רבי על רבי מאיר שאל עלה של ירק בבית שאן והחיר רבי את בית שאן כולה ע"י

במסכת שבת שלהי פרק במה בהמה דגרסינן החס חניא רבי יוסי אומר ואת הבמות אשר על פני ירושלים אשר מימין להר המעשה אשר בנה שלמה מלך ישראל לעשרות שיקן לזוים כו' אפשר בל' אלה ולא ביערם והלא כל ע"ו שבא"י אהב ויהושפט ביערום ומשי אלא מקיש ראשונים לאחרונים מה האחרונים לא עשו ותלה בהן לשבח אף ראשונים לא עשו ותלה בהם לנגזי ולא משי כדמשי בפ"ק דחולין מקום היינו לו אבותיו להחגדר בו משום דלגבי במות כמה היו עושים להניחם ולא היו מניחים מלבערם וכ"כ רבותיו בעלי החוספות ז"ל שם וכן משמע בירושלמי ראש פ"ב דדמאי דרבי החיר קשרין והחיר בית שאן אע"פ דבזמן ר"ש בן גמליאל שהיה קודם רבי היו נוהגין לסיור כדמוכח החס והטעם כמ"ש כי מחסילה היו מחייקין אותו בא"י כדמוכח החס רפ"ב דדמאי דבימי רבי יוסי היו מחייקין אותה בא"י ולזה אמר אחריו זה בל' לידי מקשרין כו' הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ה מהלכות תרומות וז"ל ורבינו הקדוש החיר בית שאן מאותן המקומות שלא החייקו בהן עולי צבל והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות עכ"ל והכי מוכח בירושלמי דשביעית פ"ג:

ובעשה מבוארת החשובה אם רבי חומרל לקולא הורה והביא ראייה מקולא לחומרל מביעור ע"ו גם אני בדעתי הקצרה הוכחתי להעביר מנהג דקולא ולהגות במתנות כדין החורה דהיינו חומרל כהוגן וכשורה גאס הלערי הדובר עד הלום:

שוב ראיתי אחרי רואי ואשמע קדוש מדבר ה"ה הר"ב כפתור ופרח וגם מדבריו בכפר ההוא מלאחי און לי סמך וסעד לדברי שכתב שם פרק י"ז וז"ל בחורה נחוב ונתן לכהן הורע והלחיים והקיבה ואמרינן במ"י חולין פ' הורע והלחיים והקיבה נוהגין בארץ ובח"ל בפני הבית ושלל בפני הבית וכ"כ הרב האלפסי ז"ל והרמב"ם ז"ל בהלכות צנזרים פ"ט אבל בראשית הגז פסקו כרבי אלעאי שחינו נוהג אלא בארץ ורש"י כתב ה"ה למתנות דכי הדדי גמירי נחיה נחיה מתרומה וכן נמי כתב הר"י הלוי זלתי"ה וכתב עליו הרשב"ד ז"ל והאי פסקא לא מהורא כו' וסיים דבריו ואין ללמוד ממנהג רע על לויסור והרי במתנות קולחין אטרא וגליתא ומשמחין אפי' בכהן עבד והר"ב חורה הבית כתב מתנות אלו חיים נוהגות אלא בא"י לפי שהקשו המתנות וראשית הגז לתרומה וכשם שאין התרומה נוהגת בח"ל כך המתנות וראש"י הגז אוגס נוהגות בח"ל וכבר אמרו חכמים שנהגו בראש"י הגז כרבי אלעאי שפוטרו

לשאלו בפיו והלועים מושכים את ידיהם גם כי בעוונותינו בין הגויים אלו יושבים והמעט ממנו הם השוחטים בהמות שלהם ואולי להיות ישראל גשו כהנה או ליה פטור ממתנות ממנו למדו האחרים המועטים דהא כ"ע לאו דינא גמירי ועמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו ולכן לא שחו לבס גם לאת: ולזה אני אומר כי במקומות שהם נוהגים כהרמב"ם ז"ל בשאר הדברים יש להם לנהוג במתנות כמותו וראייה ממה שכתב הרשב"א ז"ל בחשובותיו בסימן רנ"ג וז"ל בסוף החשובה הריא ומן הדרך הוה כל שנהגו לעשות כל מעשה ע"פ אחד מגדולי הפוסקים במקום שנהגו כל מעשיהם ע"פ הלכות הרב אלפסי ז"ל ובמקום שנהגו כל מעשיהם ע"פ החבור הרמב"ם ז"ל והרי עשו אלו הגדולים כרובם כו' עכ"ל: ואל חשיבני ממה שכתב הרשב"א בחשובותיו בסימן רנ"ו ז"ל עוד שאלת במקום שנהגו החר אם ראוי למתנות בלוחו מנהג ולאסור ומן הטעם הוה נאמר אם יש חייה ענין שוהגים בו ללא כהרמב"ם ז"ל במקומות אשר נהגו כמותו כמולייחא וכיולא בזה בשאר הדברים הוה מנהג בטעות וראוי להחזירם לנהוג כמותו גם בדבר ההוא אם לא שיחברר כי המנהג ההוא נחייסד ע"פ וחייקין ממי עולם בשנים קדמוניות דבהא ודאי נימא דבמאי דנהוג ובמאי דלא נהוג לא נהוג והיינו טעמא שמחילה היו סוברים כי בית שאן היה ארץ ישראל להיות סמוכה לה וכבשה עולי מזרים עם היות שלא כבשה עולי צבל קא סברי קדושה ראשונה קדשה לשעשה וקדשה לעתיד לבא והיו נוהגים במעשרות שם על פי עותה ויתיה בזה חומרל דחתי לידי קולא כי הדר שם יחשוב שהוה דר בא"י והדבר לא קן ולכן חר רבי וחיין היותה ח"ל ובה תהיה קולא הבאה לידי חומרל כי הדר שם בחוסבו שהוה א"י לא ילך לא"י ומנהגם בחילה היה בטעות כי חילו הוה יודעים כי בית שאן היה בח"ל והיו נוהגים להחזיר בה בענין המעשרות להיותה סמוכה לא"י לא היה מקום לרבי להחיד להם מטעם עזותו של רבי יהושע ולומר כי מקום היינו לי אבותי להחגדר בו דהא ק"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהם לויסור אי אחת ראוי להחזירם בפניהם ולהכי רבי מביא ראייה לקולא ואת מעיין נחש הנחשת אשר ביערו חוקיייהו אע"פ שאהב ויהושפט לא ביערוהו עם היות שביערו כל ע"ו שבעולם לפי שהם היו סבורי כי הוא אסור לבערו לפי ששאלו מרע"ה ע"פ הדבור וטעו בזה והיינו מקום להחזיקו להחגדר בו להסכים להלכה וביערו ומה הטעם נמי

אשר לא היה בימיו אלא לומר לך יפתח בדורו כשמואל בדורו והיינו ובא"ת אל הכהן דהיינו ר"ת ואל" בינת"כ אל" חשע"ן אמר עוד ואמרי לה אין מוסיחין אותו דתנן משרבו זוחי הלב רבו מחלוקות בישראל דהיינו שלא להוטרדו כי ברום לבבו בגאווה ובו לא החשיב את אשר לפניו גאווים ראשונים ואחרונים וקצה לעלות ולהכריע בדעתו את כולם רק לדגו לכף זכות דהא לא חסור מכל הדברים אשר יאמרו לך ימין ושמאל ואח"ל ואפי' יאמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין שהרי כל חכם יש לו מקור אצילות אור בפני עצמו ומזה מיוחדת כתובה במרום על שמו ומקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו וכן הוכיחו מקרא דכתיב וישמע ראובן ויילכו מידם שהיה כתוב עליו במרום וכן מקרא דבשו"ת דכתי' וילבט לה קלי ותאכלי וכן יש להוכיח על מההיא דמליצה פ' השוכר את הפועלים בזההוא עובדא דרבה בר נחמיה דקאמר התם קא מפלגי במתיבתא דרקיעה אס בזהרת קודמת לשער לבן עמא ואס שער לבן קודם לבהרת עהור ספק הקב"ה אומ' עהור וכולהו מתיבתא דרקיעה אמרי עמא אמרי מאן זוכה רבה בר נחמיה דאמר רבה בר נחמיה אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות כו' עד כי הוה קא נחייא נפשיה אמר עהור עהור וילאת בת קול ואמרה אשריך רבה בר נחמיה שגופך עהור וילאת נשמתיך בעהרה וכליתא נמי בפסיקתא על פסוק ואס האח' אליעזר כו' דגרסינן התם רב אחא בשם רבי יוסי בר חייא אמר כשעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה יושב ועוס' בפרשת פרה ואומר אליעזר בני אומר פרה בת שחיס ועגלה בת שנתה אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע העליונים והתחתונים ברותך ואחיה יושב ואומר הלכה משמו של ב"ו אמר לו הקב"ה משה עתיד לדיק כו' לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחילה רבי אליעזר אומר פרה בת שחיס כו' אמר לפניו רבש"ע יהי רצון שיהיה מחללי אמר לו הקב"ה הייך שניה מהלייך דהה"ד ושם האחד אליעזר ושם אותו המיוחד אליעזר והנה עם היות שאין הלכה כרבי אליעזר מלכו של עולם היה שונה דבריו במרום וזה הדרך מה שאמרו במס' חגיגה פ"ק ע"פ דברי חכמים כדבבנות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות אלו ת"ח שישבס אסופות אסופות ועוסקים בתורה הללו מטמאין והללו מעהרים הללו אסורין והללו מחירין הללו פוסלין והללו מכשירין שמי' יאמר אדם היאך אני לומד תורה מעמה ת"ל כוונס נתנו מרועה אחד אל אחד נתן פרנס אחד אמרן מיני דון כל המעשים ב"ה דכתיב וידבר אלהים אל על

בח"ל וממנו אחת דן למתנות שאין נהגות אלא בח"ל או במקומות שבח"ל שנהגו בהם חכמים להשריש שם התרומה ויש מחמירים ומחייבין במתנות אפילו בח"ל ונראין דברי המחירין וכן נהגו בכל גלילות אלו עכ"ל: ע"ד כתב הרב המ' ז"ל פ"א מהספר ההוא ח"ל נמלא שכל סביבות ח"ל הם חייבים בחוקי המתנות וכמו שהזכרנו בפרק עשירי עמון ומואב מזוין בכל כדאית' במסכת ידים פ"ד סורייא ומההיא דמסכת גיטין פ"ק ומסכת אהלות פ' בתרא וכבר ידעת שדמשק מכלל אותה הארץ וכמו שהזכיר הרמב"ם ז"ל בחיבורו וכתוב בדברי הימים ויד דוד את הדר עור מלך זבא חמתה בלכדו להציב יד בנהר פרת סיחון ועוג חיובם מאין ילא זכרוהו בפ' מ"ו עכ"ל:

ע"ד כתב הוא ז"ל פ"ב ח"ל חלקי העולם לעיני זה שלשה ח"ל סורייא ח"ל ח"ל: חלקת לגנים כל שהחיקו עולי צבל חלק א' והשאר שהחיקו עולי מזרים בלבד חלק שני וח"ל נחלקת ג"כ לגנים ארץ מזרים ובבל ועמון ומואב וכבר ביארונו שמזנות החלויות בארץ זוגות בהם מדברי גביאים וסופרים וכדאיתא במס' ידים אמר עוד וכ"ש ארץ סיחון ועוג כו' סורייא היא הארץ שכבש דוד המלך כו' והארץ ההיא מאל' ולמטה כנגד ארס נהרים וארס זבא כל יד פרת עד צבל כגון דמשק וח"ל וחר"ן וכיוצא בהם סורייא היא שיש בה דברים כאל' ויש בה דברים כח"ל הקווה בה קרקע כקווה בח"ל לעיני תרומות ומעשרות וכל אלו הדינים שם מדרבנן והכי אמרי במס' גיטין פ"ק כו':

הא קמז דהגון הדבר להנהיג המתנו' לכל הפחות בח"ל במקומות הסמוכו' לח"ל אשר הנהיגו בהם החכמים להפריש המעשרות וכנראה כי הם הם המקומות אשר נהגו בהם לעשות ע"פ הרמב"ם ז"ל וכפי מה שכתבתי ואחה הבט והבין במראה בעיני השלשה לשונות אשר באו בתלמוד במס' חולין פ"ק במאמר אשר התגללו בו באומרו מכאן לת"ח שאמר דבר הלכה שאין מוסיחין אותו כמה דאח אמר ולא יח החסן מעל האכד לומי שלא יעברו על דבריו למישוט ידיעתו בעיניו וגאוי עולם הקדומים לא הכריחו להנהיג כדעתו אמר עוד ואמרי לה אין מוסיחין אותו כמה דאח אמר כי לא יזנה לעולם ה' לדורות שלא להבנות את דבריו מאחר שהראשונים לא הכריחו עליהם עם היות כי לבס היה כפתחו של חולם וזה מטעם מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו ואין לך שופט אלא שבימך דכתיב ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שיבא אל הכהן

מפיהם היו מחמירים על עצמם בכל דבריהם ושאי
 דין הלה שמפרישין מן העיסה מדין תרומה דגן תירוש
 ויגהר משום דחלה מילתא דשכיחא מש"ה גזרו בה רבנן
 בח"ל ונהגו הכל בה משום חלה א"י שלא תשנה ועיקר
 המילתא בפסחים אבל בתרומה לא שכיחא כי היכי
 דילפו מיניה לתרומת א"י ומש"ה לא גזרו בה רבנן
 הילכך מאן דאכל עיסה בטבלתא לא מזמינן עליה עב"ל:
 וא"כ התחנות שנהגים בא"י ומן החורה נוהגים
 בכל מקום ויחזין לכהנים גם בזמן הזה ראוי שיחזנו
 שהם גם בח"ל לכל הפחות במקומות הסמוכות לדרך
 ישראל עם היות כי עולא יליף מתנות מתרומה בנחיה
 נחיה בנ"ש וע"ד שביארנו:

שוב ראיתי לאסור אות' לגמרי ונר' שראוי לבטל
 המנהג ההוא דאמרי' בפ"ק דר"ה כי נהגו במקום איסור'
 מי שבקין להו ואם היה הדבר זה מחלוקת קדומה
 בין החכמים ז"ל זה אוסר זה מחיר ועשו כדברי הא'
 להקל מפני שהיה רבם או שחכמי המקום נטו אחר
 דעתו דכגון זה מניחין אותם על מנהגם אע"פ שיש
 הרבה מקומות לאסור כי ההיא דמוגרמתא דרב ושמואל
 בפ"ק דחולין ותרבא דאיתורא בפ' אלו טרפות וכן בפ'
 כל הבשר בההיא לוי איקלע לבי יוסף רישבא קריבו
 ליה רישא דעווסא בחלבא ולא אכל ולא אמר ליהו ולא
 מידי אחא לקמיה דרבי אמר ליה מאי טעמא לא שמחיהו
 א"ל משום דמקומו של רבי יהודה בן בחירא הוה ודילמא
 דרש ליהו כרבי יוסי הגלילי עב"ל דהא על כרחין אדרב'
 משם יש לנו ראייה ומתקו' שבאת טול לך מה שהבאת
 משום דריב"ב ללדין קתני דקאמר להקל מפני שהיה
 רבם משמע דלהחמיר כנגד רבם לא והרי הרמב"ם ז"ל
 הוא רבם בגלילות אלו ואין מקום להקל בהם מפני
 כבוד רבם וראייה מדקתני בפ"ק דחולין כי סליק רבי
 זירא אכל מוגרמתא דרב ושמואל אמרי ליה לאו מאתרא
 דרב ושמואל את אמר ליהו מאן אמרה יוסף בר חייה
 יוסף בר חייה מכ"ע גמיר כו' הא קמן שאם לא יחברר
 לון שנחייסד המנהג ההוא ע"פ וחייתין אין לסמוך עליו
 וכמו שכתב ריב"ש ז"ל בסו' הא' באומרו או שחכמי
 המקום הלכו אחד דעתו כו' משמע מזה שאם לא נטו
 חכמי המקום אחר דעת המקל או שיהיה הרב של המקום
 ההוא דעתו להחמיר אין לנו לזוז מדבריו דאלת"ה לימא
 שנהגו ונטו חכמי המקום אחר דעתו לבד ולא לימא
 חלוקא קמייחא וכו' לא מידי וראייה מהא דתייבא בחולין
 בפ' כל הבשר וביבמות פ"ק ובשבת פרק רבי אליעזר
 דמילה ובמנחות פרק' שחי להלם ופ' רבי ישמעאל

הדברים האלה לאמר וכבר אמרו מפני מה לא קבעו
 הלכה כרבי מאיר לפי שלא יוכלו חביריו לעמוד על סוף
 דעתו שהיה אומר על עמא טהור ומראה לו פנים ועל
 טהור עמא ומראה לו פנים וחלמיד ותיק היה לרבי
 מאיר שהיה מטטר אח השרץ מקל וסומ' מנחש כו' כי
 החורה מדרשא במ"ט פנים טהור ובמ"ט פנים עמא
 כמספר ודג"ז עלי אהבה והוא מוכי' על בגלול בגלל
 האצילות נחר חכמה בינה גדולה גבורה חפא' ללח
 הוד יסוד מלכות העול' כמספ' ישר' והשב מחשבות לבלתי
 ידח ממנו דח בסוד וסלח והגדח כענין דין כל בני חילוף
 והנה החרטובלים באוכלין שקלים ורמשים נהפכים אברים
 שלהם לאבריהם ושבים חלק ממנה ואחזו אוכלים אותה
 והביאה המחטויה בה ודי בזה למבין ודורש ודרשו ק'
 בנות ללפחד דזבורה פרשה זו כתובה לפני במרום
 ובחיות כחייב פני האחד פני כרוב ופני השני פני אדם
 כפל בהם הפנים אפני ברבני ואפני זוטרי מה שלא
 עשה ק' באמרי' כי בללם אלהים ברא את האדם וכחייב
 אך בללם יתהלך איש והוא ענין דמות דיוקנא של יעקב
 החקוקה בכסא הכבוד:

נמצא כי עם היות בית שאן נחשבת מגבול א"י
 דכחייב ביהושע ויהי למשה ביששכר בית שאן ובנחמיה
 כו' ובספר שופטים כחייב ולא הוריש משה את בית
 שאן ולא בנחמיה כו' ובס' שמואל כחייב ואת גוויחו
 חקעו בחומת בית שאן כו' ובדברי הימים כחוב ועל
 ידי בני משה בית שאן ואת בנחמיה כו' ובערוצין פ'
 עושין פסין גן עזק אמר רבי שמעון ב"ל אס בא"י היא
 בית שאן כו' שלהי כחובות ח"ר מברכותיה של א"י בית
 סאה עושה שבעה כורין כו' דתיבא ר"מ אומר אי
 ראיתי בבקעה בית שאן בית סאה עושה שבעים כורים
 ועב"ז חשב כח"ל דאמרינן בפ"ק דחולין על בית שאן
 הרבה כרכים כבשום עולי מלרים ולא כבשום עולי בבל
 כו' וקא סבר קדושה ראשו' קדשה לשעמה ולא קדשה
 לע"ל כו':

ובעתה אל חשיבני מדוע אחת מורה קן לענין
 המחנות לנהוג בח"ל במקומות הסמוכות לא"י ואין אחת
 מורה קן לענין תרומות ומעשרות דהא כולהו חד טעמא
 נינהו דיש להשיב כי מנינו שכתב רב למח גאון ז"ל
 בר פלטי גאון ז"ל בחשובה הביאה הר"ב כפחור ופרח
 בפ' ט"ו מהספר ההוא ח"ל כתב רב למח בר פלטי
 גאון פומבדיתא כתבו בחשובה ז"ל כך ואינו כי בודאי
 לא ירוג תרומה ומעשר בזמן הזה וליכא מנות הפרשה
 תרומה בח"ל אלא רבן הראשו' שאנו אומרים הלכה

יבא להתעורר שום בני ועבר עליו מפני שאינו בא אלא לברכו בלבד מזד הגדבה שעשה והגע עמך שלא אמר אלא השי"ת יברכהו ויחייהו הרי נכנס חתח זה רפואחו וא"כ היה צריך להסתפק אם יכולים לומר מי שצריך וכי חימה הכי נמי למה הוצרכו בגמ' לומר הנכנס לברך את החולה יאמר שבת היא מלועוב לימא אין מברכין את החולה בשבת לא בשעת ביקור ולא בזולחו וכי חימה שזכירת הרפואה היא המעוררת הבכי א"כ יתפללו מללאין על החולה בשבת ולא יזכירו רפואה בחפלתם יתפללו על החיים ועל השלום ועל שמירתו אלא ודאי ל"ש ובאוחה סוגיית עמשה הביאו בגמ' שרבה בר בר חנה אמר כשהוא אזיל לשיוליה רבי אלעזר בחפיחא זימנין הוה א"ל המקום יפקדך לשלם חימנין הוה אמר ליה רחמנא ידכריך לשלם וכחב רש"י ז"ל דלא לעינין שבת איחמר נר' מדבריו שבשבת א"י לאומרו ואפי' שלא היה מזכיר לשון רפואה:

וגם מה שהוקשה אותם הלשונות הכתובים בא"ת א' בסו' רפ"א וא' בסו' תקע"ו ונראה שסותרין דבריו לדבריו נראה לי שאין בהם שום סתירה כלל שבסו' רפ"א אמר על יחיד הנרדף מפני גויים או לסטים או מפני רוח רעה אין מחריעין בחפלה ולא מנע בכאן אלא החרועה אבל החפלה בלא החרועה מותר ובסימן תקע"ו גם כן אמר ואפי' על יחיד הנרדף מפני גויים או לסטים או מפני רוח רעה לעוקים ומחטנין עליו בשבת אבל אין חוקעין אלא א"כ חוקעים לקבץ העם וזו היא החרועה שאמר בסו' רפ"א עם החפלה אבל החפילה לבדה אין בה איסור אלא כפי מה שכתב בסו' רפ"ח ולא בסו' תקע"ו וזה הנראה בחשוכה שאלתכם וה' יצילנו משיגאות נאם יאמן

ההנחם יעקב בירב

סימן יב

וזה אשר השמות אני יגל הבחלה ה"ל

הרחבם השלם ומאד נעלה גבירי יצ"ו כתב כ"ח קבלתי ופסקו ובהם ששתי כעל כל הון ואשר שאלת ממני מפסק שהראה כ"ח לנו באגדריזופלי חי האהבה כי לא העתקתיו אז ואשר עינת על עבדך לגלות דעתי הקלושה והחלושה בדון פסק זה הנני בא בקלרה כי מה אוכל להאריך אחרי פלפוליה דמר ואריכותו בכל חלקי הדרוש אכן למלאת מלחמתך אענה ואומר כי ראיתי בדברי החכם ההוא שפי' דבריו רש"י ז"ל על ה"ה חיימנין אמר יפקדך לשלם סו' שכתב הא לאו

במקומו של רבי אליעזר היו כורחין עאים לעשות פחמים לעשות בראל במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב והכי אמרינן נמי ציבמות פ"ק ובשבת פ' כירה דרבי אבהו כי מיקלע באחריה דרבי יהושע בן לוי הוה מטלטל שרגא וכי מיקלע לאחריה דרבי יוחנן לא הוה מטלטל שרגא משום כבודו של רבי יוחנן אע"ג דסבירא ליה דרבי יהושע ב"ל ואע"ג דאמרינן במגילה שחי בחי דינין צעיר א' ליכא משום לא תתגודדו ה"י מילי כשקבלום עליהם לכל מילי אמנם בגלילות הללו לא קבלו עליהם לכל מילי אלא הרמב"ם ז"ל להיות רבם כמפורסם לכל ועל המפורסמות אין צריך להביא ראיה הא קמן דלהקל כרבם במקום רבם מצי אבל לא להחמיר כנגד רבם במקום רבם משום כבודו כי הא דרש"י פ' ערבי פסחים במאמר רבי יוסי הגס לכבוש את המלכה עמי צבית כו' וכי מיתה לאחר מיתה שאני לא היא שהרי מאחר שקבלוהו עליהם ונהגו איסור על פיו אין להם מקום עוב לבטל המנהג ההוא אלא ודאי מנהג בטעות היה וכמו שכתבנו אין עוד להאריך והדברים צריכים להאשר הוכחה בהוכחות למבין וישירים למולאי דעת הלכה למעשה בחלמוד גדול שמביא לירי מעשה והדברים מחוקים דברי גדיקים כראי מולק חוקים הנראים לע"ד כתבתי נאם

האע"פ צעיר יוסף בן לא"ה אברהם י' י"ח כ"ח

סימן יא

חולה שגלה להתנדב כ"ה בשבת אם יוכל הש"ך לומר לו השי"ת ירפאהו רפואה שלימה

וששאלתם להודיעכם דעתי בעיני חולה שגלה בשבת לב"ה לומר לש"י שהיה רוצה להתנדב דבר מה אם כשיצרך אותו הש"י כמנהג אם יוכל לומר ה' ירפאהו רפואה שלימה אמן או אם נכנס בגדר מה שאמרו בגמרא פרקא קמא דשבת המצטרף לחולה בשבת צריך לומר שבת היא מלועוב ורפואה קרובה לבא:

חשובה בקיור אומר שלפי דעתי כפי הנראה מסוגיית דגמרא פ"ק דשבת אין איסור בדבר שלשם לא אסרו אלא הדבר שמביא את האדם לירי בני או אער חוה לא יתקן הבכי והעזר אלא באחד משי פנים או כשיהיה החולה לפניו שמלעזר האדם כשמחפלה עליו ויתעורר הבכי והעזר או אפי' שלא היה החולה לפניו כשלאומרים מפלאים על החולה שהכונה היא להחפלה עליו ולהתחק לפני ה' יתברך ויתעורר העזר והבכי כדי שירחם השי"ת עליו אבל מי שאומר מי שצריך לא